

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๔ ตอนที่ ๔๘๑ – ๔๙๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๙๘๑

ส. สำหรับสภาพธรรมที่เป็นวิบาก เป็นผลของอดีตกรรม สามารถจะรู้ได้ เพราะว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏในปัจจุบัน คือ ในขณะที่กำลังเห็น ในขณะที่กำลังได้ยิน ในขณะที่กำลังได้กลิ่น ในขณะที่กำลังลิ้มรส ในขณะที่กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย

การที่สามารถจะรู้ชัดได้จริง ๆ คือ เมื่อสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้กลิ่น ที่ได้ลิ้มรส ที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เพราะไม่ใช่มีในตำราเท่านั้น แต่ว่า เป็นสภาพธรรมที่กำลังมีจริง ๆ วิบากจิตในขณะนี้เกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัยในอดีต ที่จะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เป็นนามธรรม ที่เป็นวิบาก เป็นผลของอดีตกรรม ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะรู้ขณะจิตต่อไปว่า จะเห็น สิ่งอะไร หรือว่าจะได้ยินเสียงอะไร หรือว่าจะได้กลิ่นอะไร หรือว่าจะลิ้มรสอะไร หรือว่าจะกระทบสัมผัสอะไร ไม่มีใครจะสามารถบอกได้เลย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าเสียงอะไรที่ปรากฏ ก็เป็นผลของอดีตกรรมที่ทำให้วิบากจิต และเจตสิกเกิดขึ้นได้ยินเสียงนั้น ไม่ใช่เฉพาะเวลาที่มีอุบัติเหตุ หรือเหตุการณ์พิเศษ แต่ชีวิตปกติประจำวันก็เป็นสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และถ้ารู้ละเอียดขึ้นจะรู้ว่า ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมทันทีที่เห็น หรือทันทีที่ได้ยิน ทันทีที่ได้กลิ่น ทันทีที่ได้ลิ้มรส ทันทีที่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส จะมีการยึดถือ สภาพธรรมนั้นว่าเป็นของเรา หรือว่าเป็นเรา

ท่านผู้ฟังแต่ละท่านมีสมบัติมากไหม เป็นของท่านจริง ๆ หรือเปล่า

เป็นของท่านชั่วขณะที่ตาเห็น และเกิดความยึดถือว่า นี่ของเรา นี่สมบัติ-
พัสถานของเรา นี่แก้วแหวนเพชรนิลจินดาของเรา แต่แท้ที่จริงแล้ว สิ่งปรากฏเป็น
อารมณ์ เป็นของจักขุวิญญาณชั่วขณะที่จักขุวิญญาณเห็น และไม่ใช่ของ
จักขุวิญญาณจริง ๆ เพราะว่าปรากฏภายนอก ไม่สามารถที่จะเอาเข้ามาเป็นภายในว่า
เป็นของเราได้ ไม่ว่าจะเป็นเพชรนิลจินดา เสื้อผ้าอาภรณ์ หรือสิ่งใด ๆ ก็ตามทั้งหมดที่

ปรากฏในขณะที่เห็น เป็นของสาธารณะกับทุกจักขุวิญญาณซึ่งเห็นสิ่งนั้น ไม่ใช่ของใคร แล้วแต่ใครจะยึดถือว่า ของฉัน ของเรา แต่โดยสภาพธรรมตามความเป็นจริง สิ่งนั้นไม่ใช่ของใคร แต่ว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏกับจักขุวิญญาณเท่านั้น

เมื่อสิ่งนั้นปรากฏแล้ว ก็เลส ความไม่รู้ ยึดถือทันทีว่าของเรา ทั้งวัตถุภายนอก ทั้งรูปร่างกาย แม้รูปร่างกายนี้ เวลาที่ปรากฏทางตา สูงต่ำ ดำขาวต่าง ๆ ก็ปรากฏชั่วขณะที่กระทบกับจักขุประสาทเท่านั้น แต่ถ้าไม่มีการสัมผัส ไม่มีการเห็นเกิดขึ้น จะไม่มีการนึกถึงรูปร่างสัณฐาน สูงต่ำ ดำขาว ที่ยึดถือว่าเป็นของเราเลย

เพราะฉะนั้น สิ่งใด ๆ ทั้งภายใน คือ รูปร่างกายของตนเอง และวัตถุภายนอก ทั้งหมด ตามสภาพความจริงไม่ใช่ของใครเลย แต่ว่าเป็นสิ่งที่ปรากฏเพียงชั่วขณะที่จักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็น และดับไปอย่างรวดเร็ว ทั้งสิ่งที่ปรากฏและสภาพรู้คือ จักขุวิญญาณ

เพราะฉะนั้น มีอะไรบ้างที่ควรจะยึดถือว่าเป็นของเรา เพราะว่าเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเมื่อกระทบตา เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏเมื่อกระทบหู และดับไปหมดแล้ว ไม่มีของเราเลย

การรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริง จะทำให้ละการยึดถือสภาพธรรมทั้งหลายว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่ละเอียด และรู้ว่าขณะไหนเป็นวิบาก ขณะไหนเป็นกิเลส ขณะไหนเป็นกรรม

ชั่วขณะที่ได้เห็นครั้งหนึ่ง ได้ยินครั้งหนึ่ง ได้กลิ่นครั้งหนึ่ง ลิ้มรสครั้งหนึ่ง รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสครั้งหนึ่ง หรือคิดนึกต่าง ๆ เป็นสภาพธรรมที่มีจริง และสามารถที่จะเป็นสติปัฏฐานให้ปัญญาศึกษารู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น วันนี้ท่านผู้ฟังคงจะสำรวจดูทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่อาจมีมาก ซึ่งแท้ที่จริงแล้วก็ทั่วไปกับจักขุวิญญาณ เพราะถ้าเข้าใจว่ามีทรัพย์สมบัติมาก แต่ไม่เห็นทรัพย์สมบัตินั้นเลย จะเกิดความรู้สึกว่าเป็นของเราได้ไหม หรือว่าจะมีประโยชน์อะไร

ในเมื่อเข้าใจว่ามีทรัพย์สมบัติมาก แต่ไม่มีการเห็น ไม่มีการได้ยิน ไม่มีการได้กลิ่น ไม่มีการลิ้มรส ไม่รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสใด ๆ จากทรัพย์สมบัติทั้งหลายนั้น

เพราะฉะนั้น ถ้ารู้ลักษณะของปรมาัตถธรรม ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ จะมีความเสมอกัน เพราะไม่มีเรา ไม่ว่าจะเป็นจักขุวิญญาณของใคร ก็เห็นสิ่งที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ไม่ควรที่จะยึดถือสิ่งที่ปรากฏว่าเป็นเรา หรือของเรา

ทุกคนเท่ากัน โดยสภาพลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรมเหมือนกัน แต่ว่าการจะยึดถือสภาพธรรมที่มีปรากฏว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา ซึ่งเป็นกิเลสนั้น ก็ย่อมมีมากน้อยต่างกัน

เพราะฉะนั้น ท่านที่เคยยินดีในทรัพย์สมบัติของท่านมากมายนี้ เริ่มรู้สึกหรือยังว่า ท่านไม่มีทรัพย์สมบัติ เพราะว่าจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นและดับไปอย่างรวดเร็ว ถ้าจักขุวิญญาณไม่เห็น ทรัพย์สมบัติของท่านอยู่ที่ไหน เพียงจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นชั่วขณะที่เห็นจะยึดถือว่าเป็นทรัพย์สมบัติของท่านได้อย่างไร

เสียงก็เช่นเดียวกัน กลิ่น รสก็เช่นเดียวกัน สิ่งที่จะกระทบสัมผัสก็ชั่วขณะที่กระทบสัมผัสกายประสาทจึงปรากฏว่าลักษณะนั้นมี เพราะฉะนั้น ไม่สมควรที่จะยึดถือลักษณะนั้นว่า เป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา

ถ้าเป็นผู้ที่ไม่มีสมบัติ จะดีไหม ไม่ดี ต้องมี หรือว่าแท้ที่จริงแล้ว จะมีหรือไม่มีเป็นเรื่องของวิบาก ถูกไหม

ถึงแม้ว่าทุกท่านอยากจะมีทรัพย์สมบัติมาก ๆ ให้เท่า ๆ กัน ให้เหมือน ๆ กัน แต่ตามความเป็นจริง ผลที่ปรากฏในปัจจุบันมาจากเหตุในอดีต ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร ควรที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า วิบากได้แก่ปรมาัตถธรรมในขณะที่เพียงเห็น เพียงได้ยิน เพียงได้กลิ่น เพียงลิ้มรส เพียงรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เป็นผลซึ่งเกิดจากเหตุในอดีต ใครก็ตามเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดและอยากจะได้สิ่งนั้นมาก จะได้หรือไม่ได้สิ่งนั้นย่อมแล้วแต่เหตุในอดีต แต่ไม่ใช่เพราะด้วยกำลังของความปรารถนา ถ้าเป็นเพราะกำลังของความปรารถนา ทุกคนที่ปรารถนาย่อมได้

สมมติว่า มีเพชรนิลจินดาที่สวยงาม และทุกท่านที่เห็นก็เกิดความอยากได้ การที่บุคคลใดจะได้วัตถุสิ่งใดนั้น ไม่ใช่ด้วยกำลังของความอยากได้ แต่การที่จะได้เห็น สิ่งนั้นบ่อย ๆ หรือสามารถที่จะถือกรรมสิทธิ์ มีวัตถุสิ่งนั้นไว้สำหรับให้จักขุวิญญาณ เกิดขึ้นเห็นบ่อย ๆ เป็นผลของอดีตกรรม มิฉะนั้นแล้วทุกคนที่อยากได้อะไร ย่อมได้ ถ้าสามารถที่จะได้ด้วยกำลังของความต้องการ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะแยกวิถีจิตหนึ่งออกได้ว่า ช่วงขณะที่เห็นทางตาเป็น วิบาก ส่วนความยินดีพอใจ ความต้องการในสิ่งนั้นจะมีมากน้อยสักเท่าไร ไม่ใช่เป็น เหตุที่จะให้เกิดวิบากได้ทันที ไม่ใช่ว่าผลจะเกิดได้ทันที แต่ว่าการที่ผลต่อไปจะเกิดขึ้น อาศัยเหตุในอดีต

ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีผู้ใดจะพยากรณ์ได้ว่า ในขณะที่มีการเห็นแต่ละครั้ง หรือว่า การได้ยินแต่ละครั้งนั้นเป็นผลของกรรมอะไร ซึ่งข้อความใน **อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ทุตติยปัณณาสก์ อปฺปนณกวรรคที่ ๓ พระสูตรที่ ๗ ข้อ ๗๗** มีว่า

อจินติตสูตร

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้ อันบุคคลไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน อจินไตย ๔ ประการเป็นไฉน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พุทธวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ๑ ฌานวิสัยของผู้ได้ ฌาน ๑ วิบากแห่งกรรม ๑ ความคิดเรื่องโลก ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อจินไตย ๔ ประการนี้แล ไม่ควรคิด เมื่อบุคคลคิด พึงเป็นผู้มีส่วนแห่งความเป็นบ้า เดือดร้อน ฯ

จบ สูตรที่ ๗

จริงไหม ขณะนี้วิบากทางตา สติสามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะของ สภาพนามธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้สิ่งที่กำลังปรากฏเท่านั้น จะรู้เกินไปจนกระทั่งถึงว่า ที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้เป็นผลของอดีตกรรมอะไร ในชาติไหน ย่อมไม่สามารถที่จะรู้ได้ แต่แม้กระนั้น ในช่วงการเห็นขณะหนึ่ง ๆ สติปฏิฐานและปัญญาสามารถที่จะรู้ชัดว่า

ขณะที่เห็นเป็นวิบาก ไม่ใช่ขณะที่เกิดความพอใจหรือความไม่พอใจ ซึ่งเป็นอกุศลจิต หรือกุศลจิต ที่เกิดขึ้นต่อจากขณะที่เห็น

นี่เป็นความรวดเร็วของวิถิจิต ซึ่งผู้ที่จะดับกิเลสได้ต้องรู้ตรงตามความเป็นจริงว่า แม้แต่ชั่วขณะวาระหนึ่งของวิถิจิตที่เห็น มีวิบากจิต ซึ่งเป็นผลของกรรมในอดีตเนิ่นนานมาแล้ว ไม่ทราบว่าเป็นผลของกรรมในชาตินี้ หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติก่อน หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาติโน้น ๆ แต่ไม่ต้องเสียเวลาคิด เพราะว่าเป็นอจินไตย ถ้าคิดจะมีประโยชน์อะไร ตรงกันข้าม ถ้าสติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมศึกษาในลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และละการยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นของเรา จะเป็นประโยชน์แก่การที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉท เพราะเป็นสิ่งที่ปัญญาสามารถที่จะรู้ได้

เพราะฉะนั้น ปฏิจจสมุปปาต ชั่วในขณะที่วิถิจิตเกิดขึ้นวาระหนึ่ง ๆ ทางตา ขณะที่เห็น รู้ลักษณะที่ต่างกันของวิบากจิตและกุศลจิตหรืออกุศลจิตซึ่งเกิดต่อ ทางหูก็เช่นเดียวกัน พร้อมกันนั้นก็รู้ว่า ไม่มีสมบัติ ไม่มีเรา ไม่มีของเรา เพราะว่าทุกสิ่งปรากฏเวลาที่กระทบกับทวารแล้ว ก็ดับไป ไม่ว่าจะเป็นอย่างที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย

ถ. เรื่องกรรมและผลของกรรม พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ไม่ควรคิด แต่บางครั้งพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า การกระทำอันใดเป็นผลให้เกิดอะไร เช่น การฆ่าสัตว์จะทำให้ชีวิตสั้นอย่างนี้เป็นต้น แต่ไม่ยอมให้คิด หมายความว่าอย่างไร

สุ. มิได้ แต่หมายความว่า การที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นวิบาก คือสภาพธรรมที่เป็นจิตและเจตสิกในขณะที่เกิดขึ้นเห็น ในขณะนั้นที่จะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ก็คือ รู้ลักษณะที่เป็นสภาพรู้สิ่งซึ่งปรากฏทางตา ซึ่งเป็นธาตุรู้เป็นอาการรู้ และในขณะนั้นจะรู้ใหม่ว่า เป็นผลของกรรมอะไร พิสูจน์ได้จากขณะนี้กำลังเห็นนี้เป็นผลของกรรมอะไร

ถ. ก็ละเอียดขึ้น ถ้าพูดถึงสิ่งใหญ่ ๆ เช่น ในพระสูตรหนึ่ง ที่สุกมาณพลูกของโตทยยพราหมณ์ไปทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า บุคคลทั้งหลายที่ปรากฏในโลก

นี่ คือ ถ้าม ๗ คู่ มีคนอายุสั้นกับอายุยืน มีผิวพรรณทรมากับมีผิวพรรณงาม ร่ำรวยกับยากจน สูงศักดิ์กับต่ำศักดิ์ เกิดในตระกูลสูงกับเกิดในสกุลต่ำ มีปัญญา กับปัญญาทึบ ที่ปรากฏอยู่ในโลกนี้ เพราะเหตุอะไร ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงว่า สัตว์ทั้งหลายย่อมจำแนกไปตามกรรม มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นของของตน มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ซึ่งสุภมาณพอบอกว่า ฟังแล้วไม่รู้เรื่อง ขอให้ทรงจำแนกโดยพิสดาร พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงว่า

ผู้มีอายุสั้น มักจะฆ่าสัตว์บ่อย ๆ เกิดมาอีกชาติหนึ่งก็จะมีอายุสั้น ถ้าผู้ที่ไม่ได้ฆ่าสัตว์ หรือวิบัติไม่ฆ่าสัตว์ เกิดในชาติใหม่ก็มีอายุยืน ผู้ที่มีความมักโกรธ คือ คนขี้โกรธ จะมีผิวพรรณทรมาน ผู้ที่ไม่มักโกรธจะมีผิวพรรณงาม คนที่อิจฉาริษยา เกิดมาจะไม่มีเกียรติ ไม่มีศักดิ์ คนที่อิจฉาในลาภของสมณพราหมณ์ก็จะต่ำศักดิ์ คนที่ไม่อิจฉาริษยา ลาภของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ก็จะมีสูงศักดิ์

คนที่มีการกราบไหว้ผู้ใหญ่ หรือกราบไหว้ลูกรับผู้ที่ควรกราบไหว้จะเกิดในตระกูลสูง คนที่ไม่กราบไหว้ต่อผู้ที่ควรกราบไหว้จะอยู่ในตระกูลต่ำ ผู้ที่สอบถามธรรมกับบัณฑิตทั้งหลายจะมีปัญญา ผู้ที่ไม่สอบถามจะทรมานปัญญา อย่างนี้เป็นต้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงอย่างนี้ เรื่องของกรรม ผลของกรรม แสดงไว้ชัด แต่ไม่ยอมให้คิด เพราะอะไร

ส. ไม่ใช่ไม่ยอมให้คิด แต่เวลาที่บุคคลใดก็ตามอายุสั้น รู้ได้ตามที่ทรงแสดงว่า เป็นผลของการเบียดเบียน หรือว่าการฆ่าสัตว์ซึ่งเป็นอดีตกรรม ไม่ใช่หมายความว่าไม่ให้คิด ความคิดย่อมเกิดขึ้นเสมอ แต่การที่จะรู้ลักษณะของวิบากในขณะที่กำลังเกิดขึ้นปรากฏโดยรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นวิบาก ไม่ใช่รู้เรื่องของวิบาก แต่เป็นการรู้ลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นวิตราคจิต เป็นวิปากจิต เป็นผลของอดีตกรรม ต้องในขณะที่เกิดขึ้นทางหนึ่งทางใดใน ๕ ทวาร คือ ทางตาเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด หลังจากนั้นจะคิดว่าเห็นอะไรก็แล้วแต่ แต่การที่กำลังคิด ไม่ใช่ขณะที่กำลังเห็น

เพื่อที่จะรู้ลักษณะของวิบาก เวลาที่เกิดโรคภัยไข้เจ็บ มีทุกข์เวทนาเกิดขึ้น และ
สติระลึกถึงลักษณะสภาพซึ่งเป็นทุกข์ทางกายในขณะนั้น จึงจะรู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่
บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งเกิดขึ้นเป็นวิบาก เป็นผลของ
อดีตกรรม ไม่ใช่ในขณะที่คิดถึงเรื่องอดีตกรรม แต่ขณะที่สติระลึกตรงลักษณะที่เป็น
ทุกข์เวทนาที่ปรากฏที่กาย จึงรู้ว่าที่กล่าวว่าวิบาก คือ ขณะที่กำลังรู้อารมณ์ทางหนึ่ง
ทางใด ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย

และขณะที่ได้ฟังเรื่องของวิบาก ไม่ใช่ในขณะที่สติกำลังระลึกถึงลักษณะของ
วิบาก ขณะที่กำลังฟังเรื่องของผลของปาณาติบาต ขณะนั้นรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลัง
ปรากฏทางตาหรือเปล่า รู้ลักษณะของเสียงที่ปรากฏทางหู รู้สภาพที่กำลังได้ยินเสียง
ในขณะนั้นหรือเปล่าว่า ขณะนั้นไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าที่กำลังได้ยินเสียงนั้นเป็นผลของ
อดีตกรรมอะไร เพราะอดีตกรรมในอดีตเป็นปัจจัยให้เกิดการได้ยินเสียงนั้น ส่วนการที่
จะรู้เรื่องผลของปาณาติบาต นั้นไม่ใช่ในขณะที่ได้ยินเสียง

๙๘๒

เพราะฉะนั้น การรับผลของกรรมจะต้องรู้ละเอียดว่า วิบากจิตเกิดขึ้นเป็นผลของอดีตกรรมในขณะที่เราเห็น ในขณะที่เราได้ยิน ในขณะที่เราได้กลิ่น ในขณะที่เราลิ้มรส ในขณะที่เราสัมผัสสัมผัส ส่วนในขณะที่กำลังฟังหรือคิดเรื่องของผลของกรรมต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่การระลึกถึงลักษณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน

เรื่องธรรมเป็นเรื่องที่ละเอียด เพราะฉะนั้น การที่จะดับกิเลสได้จะต้องอบรมเจริญปัญญาและพิจารณาอย่างละเอียดด้วย

ถ. เรื่องวิบาก รู้สึกว่าจะเข้าใจยากมาก ในขณะที่เราเห็น ได้ยิน รู้รส ก็เป็นวิบากแล้ว เป็นวิบากของกรรมในอดีต หมายถึงว่าเป็นผลที่ให้สัตว์นั้น ๆ กลับมาเกิดเพื่อจะได้มีวิบากเหล่านี้ ไซ้ใหม่ เพราะไม่อย่างนั้นจะทำให้มองไม่ออกว่า ได้ยินเฉย ๆ เป็นวิบากอย่างไร ยังไม่ทราบเลยว่า เป็นวิบากอย่างไร ถ้าคนทำกรรมไว้ และกรรมนั้นตอบสนอง อย่างนี้เห็นชัด

ส. ตอบสนองทางไหน ถ้าไม่มีตา หู จมูก ลิ้น กาย จะตอบสนองทางไหน

ถ. ก็ต้องตอบสนองทางใจ

ส. มิได้ ทางใจเป็นสภาพที่คิดนึก เพราะฉะนั้น ขณะนั้นเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต การเรียนเรื่องวิจิตรซึ่งรู้อารมณ์ทางใจแต่ละวาระ ซึ่งเฉพาะทางมโนทวารวิธิล้วน ๆ มีวิธิตั้งแต่เพียง ๓ วิถี คือ มโนทวารวชิขจิตซึ่งเป็นกิริยาจิต นึกถึงเรื่องนั้นเกิดก่อนกุศลจิตและอกุศลจิต กุศลจิตและอกุศลจิตจะเกิดขึ้นทันทีไม่ได้ ต้องมีกิริยาจิตเกิดก่อนทุกครั้ง จำพึงถึง นึกถึงเรื่องนั้นทางใจ หรือว่าถ้าเป็นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย กุศลและอกุศลก็จะเกิดทันทีไม่ได้ ต้องมีโงฐัพพนจิต คือ จิตที่กระทำทางให้วิธิตต่อไปเป็นกุศลหรืออกุศลเกิดขึ้น เมื่อดับไปแล้ว กุศลจิตหรืออกุศลจิตจึงเกิดได้ แต่หลักที่จะจำ คือ กุศลจิตและอกุศลจิตเกิดทันทีไม่ได้ ต้องมีกิริยาจิตเกิดก่อน

ทางมโนทวารวิถี ขณะที่คิดนึกเรื่องใด ๆ ก็ตาม ดูเหมือนว่าคิดนึกทันที แต่เพราะจิตเกิดดับอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น มโนทวารวิชชาจิตซึ่งเป็นวิถีจิตแรกทางมโนทวารเกิดก่อน ราฟึง คือ นึกถึงเรื่องนั้น และดับไป กุศลจิตหรืออกุศลจิตจึงคิดเป็นไปในเรื่องนั้นได้ ซึ่งไม่ใช่วิบาก

ทางมโนทวารมีวิบากจิต ซึ่งเกิดต่อจากชวนวิถี แต่ไม่มีความหมาย ไม่มีความสำคัญอะไร เพราะว่าเป็นแต่เพียงวิบากจิต ๒ ขณะ ที่เกิดต่อจากชวนวิถีเท่านั้น

เพราะฉะนั้น การรับผลของกรรม ทุกคนปรารถนาจะได้รับผลของกุศลกรรมทางตา ต้องการเห็นสิ่งที่ดี ทางหู ต้องการได้ยินเสียงที่ดี ทางจมูก ต้องการได้กลิ่นที่ดี ทางลิ้น ต้องการลิ้มรสที่ดี ทางกาย ต้องการกระทบสัมผัสสิ่งต่าง ๆ ที่ดี ลองพิจารณา ดูทุกท่านต้องการอย่างนี้หรือเปล่า ทุกท่านต้องการเพียงเท่านั้นหรือเปล่า คงจะไม่ต้องการเกินกว่านี้ ใช่ไหม เพราะว่าแค่นี้ก็เหลือจะมากแล้ว คือ ต้องการเห็นอะไรก็ได้ที่เป็นสิ่งที่ดี ๆ งาม ๆ ไม่จบ เมื่อเห็นสิ่งนี้แล้ว ก็ยังอยากเห็นสิ่งอื่นต่อไปทันที ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ก็ต้องการผลของกรรมที่ดี

ถ. ในฐานะที่เราเป็นพุทธศาสนิกชนด้วยกัน ไม่น่าจะมีปัญหา แต่ถ้าพูดถึงผู้ที่นับถือศาสนาอื่น ซึ่งส่วนใหญ่การปฏิบัติตรงกับหลักศาสนาพุทธน้อยมาก แต่บุคคลเหล่านั้นก็ยังสมารถที่จะมีวิบากที่ดี เสวยความสุขอยู่ในโลกนี้ได้ ลักษณะอย่างนี้ใช่ไหมที่ทำให้พระพุทธเจ้าท่านห้าม ไม่ต้องคิดว่า เขาทำกรรมอะไรเขาจึงมีความสุข เพราะถ้าเราพูดตามหลักศาสนาพุทธ ก็หมายความว่า บุคคลเหล่านั้นน่าจะต้องเคยเกิดเป็นผู้ที่นับถือพุทธศาสนาในอดีตชาติมาก่อน มิฉะนั้นแล้วผลนี้ก็ไม่น่าจะมี ที่พูดนี้ก็อยากจะวิเคราะห์ในฐานะที่นับถือพุทธศาสนาด้วยกัน คริสต์ก็ดี อิสลามก็ดี ก็ยังค่อยยังชั่ว เพราะเขายังมีโอกาสที่จะได้ทำความดีบ้าง แต่ผู้ที่นับถือลัทธิคอมมิวนิสต์ รู้สึกว่ามองหาวิบากนั้นไม่ค่อยพบ อย่างผู้บริหารของเขา บุคคลเหล่านี้สามารถจะครองความสุขอยู่ได้ ทำให้คิดว่า วิบากมีเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาหรืออย่างไร

ส. ตาก็ดี หูก็ดี จมูกก็ดี ลิ้นก็ดี กายก็ดี เป็นศาสนาอะไร ตาเป็นศาสนาอะไร เห็นเป็นศาสนาอะไร หู ได้ยินเป็นศาสนาอะไร จมูก การรู้กลิ่นเป็นศาสนาอะไร

ลึ้น สภาพธรรมที่ลึ้มรสเป็นศาสนาอะไร การกระทบสัมผัสสิ่งทีปรากฏเป็นศาสนาอะไร เป็นสภาพธรรมที่มีจริง สามารถที่จะพิสูจน์ได้ กล่าวถึงได้โดยที่ไม่จำเป็นต้องใช้ชื่อ แล้วแต่ว่าใครต้องการที่จะรู้สภาพธรรมที่มีจริง ๆ หรือไม่ต้องการจะรู้ นั่นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคล ซึ่งทุกคนต่างกันตามลักษณะของจิตประการที่ ๔ ที่ว่า

อนึ่ง จิตแม้ทุกดวง ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดยอำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม

เวลานี้จิตเกิดดับไปแล้วนับไม่ถ้วน แต่แม้กระนั้น จิตแม้ทุกดวง ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามควรสมควร โดยอำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม

วิจิตร คือ ต่าง ๆ กันไปตามสัมปยุตตธรรม คือ เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย และการสังสมของแต่ละบุคคล

เพราะฉะนั้น ที่จะให้เหมือนกัน ย่อมไม่ได้ ที่จะให้มีความคิดอย่างเดียวกัน เป็นศาสนาเดียวกัน เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้เลย เพราะแม้แต่รูปร่างกายก็ไม่เหมือนกัน ความคิดนึกย่อมเหมือนกันไม่ได้ ความเห็นความเชื่อต่าง ๆ ก็ย่อมเหมือนกันไม่ได้ แม้สมัยที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พระผู้มีพระภาคเองก็ไม่สามารถที่จะทรงทำให้บุคคลทั้งหลายมีความเห็นถูกต้องทุกคน

สำหรับผู้ที่จะสะสมเหตุปัจจัยที่มีโอกาส มีวิบากที่ได้ยินได้ฟังพระธรรม ได้ศึกษา ได้อ่าน ได้พิจารณาพระธรรมที่พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง ก็เป็นเพราะเหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา และเมื่อได้ยินได้ฟังแล้ว จะพิจารณาใคร่ครวญสอบสวนให้รอบคอบละเอียดขึ้น จนเป็นปัญญาที่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ทรงแสดงไว้ ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยที่ได้สะสมมา

เพราะฉะนั้น ความเห็นผิดไม่ใช่มีแต่ในลัทธิอื่น แม้แต่ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา ท่านผู้ฟังเองย่อมทราบว่ามีการศึกษาและมีการประพฤติปฏิบัติต่าง ๆ กัน ซึ่งไม่ใช่ของใหม่ แม้ในครั้งหลังจากการสังคายนาครั้งที่ ๒ ภิกษุชาววัชชีผู้ซึ่งเป็นต้นเหตุให้กระทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ก็ได้ตั้งนิกายต่าง ๆ ตามความเห็นของตน

เช่น ข้อหนึ่งมีว่า ผู้ใดก็ตามที่จะบรรลุมรรคผลนิพพานได้ ต้องเปล่งวาจาว่า ทุกข์หนอ ทุกข์หนอ

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่มีแต่สมัยนี้ที่มีการเข้าใจข้อประพจน์ปฏิบัติผิดพลาดคลาดเคลื่อน แต่มีมาตั้งแต่ในครั้งนั้น ในสมัยนี้ ๒๕๐๐ กว่าปี ก็เป็นเรื่องที่ทุกท่านจะพิจารณา และเป็นผู้ที่ศึกษาโดยละเอียดเพื่อที่จะให้รู้ว่า การที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมสำหรับบุคคลที่ไม่ใช่อุคฆฏิตัญญูบุคคลหรือวิปจิตัญญูบุคคล คือ ไม่ใช่บุคคลที่จะรู้เร็ว แต่ว่าบุคคลในสมัยนี้ถ้าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ต้องเป็นเนยบุคคลแน่นอน และถ้าไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้แม้ว่าจะฟังมาก อ่านมาก สนทนามาก กล่าวธรรมมาก ก็เป็นปทปรมบุคคล

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ๔๕ พรรษา ก็เพื่อทรงอนุเคราะห์ผู้ที่ เป็นเนยบุคคลและปทปรมบุคคล เพราะฉะนั้น ต้องศึกษาเพื่อที่จะได้รู้จริง ๆ ว่า การรู้แจ้งอริยสัจธรรมนั้นคือรู้อะไร และหนทางที่จะรู้การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้จริง ๆ ต้องอบรมเจริญอย่างไร

เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องที่ทุกท่านจะต้องเป็นผู้ที่ศึกษา พร้อมกันนั้นก็เข้าใจว่า ประโยชน์ของการศึกษาเพื่อเกื้อกูลให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ทรงแสดงโดยละเอียด แม้แต่ลักษณะของจิตที่ได้กล่าวถึงแล้ว และวิบากจิตซึ่งกำลังเห็น ก็เป็นสติปัฏฐาน เป็นสภาพธรรมที่สามารถจะประจักษ์แจ้งในความเป็นอนัตตา ในสภาพที่เป็นอนัตตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และกำลังเกิดดับ แต่ต้องฟังโดยละเอียดและพิจารณาโดยละเอียด เพื่อที่จะระลึกรู้ได้ตรง ถูกต้อง โดยละเอียด

ทุกขณะในชีวิตประจำวันไม่พ้นวิบาก เพราะว่าเห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่พ้นจากกิเลส เพราะไม่ใช่เพียงแค่ว่าเห็น แคได้ยิน แคได้กลิ่น แคลิ้มรส แครู้สิ่งที่กระทบสัมผัส แต่ยังเกิดความยินดีพอใจ หรือว่าความไม่แช่มชื่น ไม่พอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ซึ่งเป็นเหตุที่จะให้เกิดวิบากข้างหน้า

เพราะฉะนั้น ต้องแยกกันให้ตรง ความหวัง ความปรารถนาสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ในขณะปัจจุบัน เป็นเหตุปัจจุบันที่จะให้เกิดวิบากข้างหน้า ตรงตามเหตุ คือ ถ้าเป็นอกุศลธรรมเกิดขึ้น ย่อมให้ผลเป็นอกุศลวิบาก เห็นสิ่งที่ไม่ดี ได้ยินเสียงที่ไม่ดี ได้กลิ่นที่ไม่ดี ลิ้มรสที่ไม่ดี กระทบสัมผัสสิ่งที่เป็นทุกข์ ถ้ากุศลจิตเกิด เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ลิ้มรสแล้ว รู้สิ่งที่เป็นทุกข์ ถ้ากุศลจิตเกิด เมื่อเห็นแล้ว ได้ยินแล้ว ได้กลิ่นแล้ว ลิ้มรสแล้ว รู้สิ่งที่เป็นทุกข์ กระทบสัมผัสแล้ว หรือคิดนึกเป็นกุศล ผลก็คือ จะได้เห็นสิ่งที่ดีทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใคร

ถ้าท่านหวังด้วยอกุศลที่จะเป็นเศษฐีมั่งมี มีสมบัติมาก ลักษณะนั้นเป็นอกุศลอย่าลืมนะ จะไม่ให้ผลเป็นกุศลวิบาก แต่จะให้ผลเป็นอกุศลวิบาก เพราะฉะนั้น มีความจำเป็นที่จะต้องระลึกถึงลักษณะของอกุศลเพื่อที่จะละอกุศล เพราะถ้าไม่รู้ ก็ไม่ละ แต่ถ้ารู้ ย่อมละ และในขณะที่รู้นั้นเป็นกุศล เป็นปัญญา เพราะฉะนั้น ย่อมเป็นเหตุที่จะให้เกิดวิบาก

เมื่อทุกคนยังไม่สามารถดับกิเลสอกุศลได้ เพราะว่าพอเห็นก็เกิดอกุศล โลภะบ้าง โทสะบ้างก็จริง แต่อย่าให้ถึงความรุนแรงที่จะให้เป็นทุจริตกรรม พร้อมกันนั้นก็เป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการเจริญกุศลกรรม และกุศลกรรมที่ควรเจริญอย่างยิ่ง คือ สติปัฏฐาน การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทันที ขณะนี้ได้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจก็ได้ นั่นเป็นกุศลเหตุที่จะเป็นเหตุให้กุศลวิบากข้างหน้าเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น เหตุกับผลต้องตรงกัน วิบากขณะเห็นเป็นผลของเหตุในอดีต แต่กุศลหรืออกุศลในขณะปัจจุบันเป็นเหตุของวิบากข้างหน้า อย่าคิดว่า เวลาที่ปรารถนาสิ่งใดด้วยอกุศลและได้สิ่งนั้น อย่าเข้าใจว่า นั่นเป็นผลของการหวัง เพราะขณะที่หวังเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น กุศลวิบากที่ได้รับหลังจากหวัง ไม่ใช่ผลของอกุศลที่หวัง แต่เป็นผลของเหตุในอดีต แต่เพราะการเกิดดับสืบต่อกันจนกระทั่งไม่รู้ความจริงว่า แท้ที่จริงเวลาที่วิบากเกิดขึ้น ถ้าเป็นกุศลวิบาก ต้องเป็นผลของกุศลกรรมในอดีต ไม่ใช่

เป็นผลเพราะความหวัง หรือความต้องการเมื่อสักครู่นี้ หรือว่าเมื่อวันก่อน เพราะว่าเหตุกับผลต้องตรงกัน

นี่เป็นเหตุที่จะให้เจริญกุศลมากขึ้น พร้อมกันนั้นก็ควรที่จะละอกุศล แต่อกุศลก็ละยากเหลือเกิน ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาจริง ๆ ก็ยอมไม่สามารถจะละอกุศลได้เลย แต่ต้องทราบด้วยว่า สภาพธรรมที่เป็นวิบากเป็นนามธรรมอย่างเดียว คือ เป็นจิตและเจตสิก ซึ่งเป็นสภาพรู้อารมณ์เช่นเดียวกับเหตุ คือ กุศลและอกุศล เมื่ออกุศลหรืออกุศลเป็นนามธรรม เป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นสภาพรู้อารมณ์ ผลของกุศลและอกุศลนั้นก็ต้องเป็นนามธรรม คือ เป็นสภาพที่รู้อารมณ์เช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น วิบากทั้งหมดไม่ใช่รูปธรรม วิบากทั้งหมด ได้แก่ นามธรรม คือ จิตและเจตสิก ซึ่งเป็นผลโดยตรงของเหตุที่เป็นนามธรรม คือ กุศลธรรมและอกุศลธรรม

กุศลและอกุศลเป็นปัจจัยให้เกิดรูปธรรมได้ เช่นเดียวกับกุศลและอกุศลเป็นปัจจัยให้เกิดนามธรรมซึ่งเป็นวิบาก แต่ว่ารูปธรรมนั้นไม่ใช่วิบาก เป็นผลของกุศลหรืออกุศลได้ แต่ไม่ใช่วิบาก สำหรับจิตและเจตสิกเท่านั้นที่เป็นวิบาก

ถ. คนที่ฆ่าหมูเป็นอาชีพ ก่อนจะตายบางครั้งก็ร้องเสียงเหมือนหมู บางครั้งคนที่ชอบฆ่าแมลงสาบ ตายแล้วคนไปเปิดหีบศพของเขาพบว่า มีแมลงสาบทั้งหีบเลย อย่างนี้ถือว่า นั่นเป็นผลของชาติที่แล้ว หรือว่าเป็นผลของกรรมในชาตินี้ที่เคยฆ่าหมูหรือฆ่าแมลงสาบ

สุ. อจินไตย ไซ้ไหม

ถ. คนทั่วไป เขาเชื่อว่า เป็นจริงอย่างที่เขาคิด

สุ. คิด แต่ไม่ใช่การรู้แจ้ง หรือการประจักษ์ ไม่ใช่บุคคลที่มีพละญาณ คือ ปัญญาพิเศษที่มีกำลังที่สามารถจะรู้กรรมและวิบากจริง ๆ นั่นเป็นแต่เพียงการคาดคะเน และใครจะบอกได้ แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน พระอรหันต์หรือผู้ที่ได้ทราบว่ามิใคร่ได้รับผลของกรรม วิบากต่าง ๆ เกิดขึ้น ท่านเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลถาม ทั้ง ๆ ที่ท่านอาจจะคิดเองก็ได้ เหมือน

อย่างคนในสมัยนี้ก็ยังคงคิดว่า คิดเองก็ได้ ว่าคงจะเป็นผลของกรรมนี้ หรือผลของกรรมนั้น

เรื่องของความคิด คิดได้ แต่ว่าจริงหรือไม่จริง บุคคลในครั้งนั้นไปเฝ้ากราบทูลถามพระผู้มีพระภาค แต่บุคคลในครั้งนี้จะเชื่อความคิดว่า จริง โดยที่ไม่มีโอกาสเฝ้ากราบทูลถามพระผู้มีพระภาค แต่ก็พอที่จะทราบได้ว่า อกุศลวิบากทั้งหลายเป็นผลของอกุศลธรรม ตามที่ทรงแสดงไว้ว่า ผลของปาณาติบาตคืออะไร ผลของอทินนาทานคืออะไร ผลของกาเมศুমิจฉาจารคืออะไร ผลของมุสาวาทคืออะไร แต่ไม่สามารถที่จะพยากรณ์ได้ว่า ขณะที่วิบากนี้เกิดขึ้น เป็นเพราะกรรมอะไรในอดีตชาติไหน

ถ้ามีใครพยากรณ์ จะเชื่อไหม หรือว่าท่านเป็นผู้ที่เชื่อง่าย ใครว่าอะไรก็ถูก เขาสามารถที่จะรู้ได้หรือ ในเมื่อบุคคลนั้นไม่มีพละญาณ

๙๘๓

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงเรื่องของวิบากว่า หมายความว่าสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมเท่านั้น ซึ่งข้อความใน **อัฐฐสาลินี อรรถกถา ธรรมสังคณีปกรณ์ นิกเขปกัณฑ์ ดิกนิกเขปกถา เรื่องวิปากติกะ** ขยายความวิบากธรรม มีข้อความว่า

เฉพาะนามธรรมที่มีอารมณ์เท่านั้น ตรัสเรียกว่าวิบาก เพราะเป็นเหมือนกับกรรม

เวลาที่กรรมให้ผล ทำให้วิบากจิตและเจตสิกเกิดขึ้นพร้อมกับรูป แต่เฉพาะจิตและเจตสิกซึ่งเป็นนามธรรมเท่านั้นที่เป็นวิบาก รูปเป็นผลของกรรมจริง แต่รูปไม่ใช่วิบาก เพราะ นามธรรมที่มีอารมณ์เท่านั้น ตรัสเรียกว่าวิบาก เพราะเป็นเหมือนกับกรรม

อุปมาเหมือนผลไม้ ซึ่งเหมือนกันกับพืช ฉะนั้น จริงอยู่ เมื่อพืชข้าวสาลีอันเขาหว่านแล้ว แม้ในเมื่อออกหน่อและใบเป็นต้นแล้ว เขาก็ยังไม่เรียกว่า ผลข้าวสาลี แต่เมื่อใครงข้าวสาลีเป็นของสุกงอมแล้ว เมื่อนั้นข้าวสาลีซึ่งเหมือนกันกับพืชนั้นแหละ เขาย่อมเรียกว่า ผลข้าวสาลี ดังนี้ ส่วนหน่อ และใบ เป็นต้น เขาเรียกว่า พืชอันบังเกิดแต่พืช ดังนี้ แม้รูปก็เช่นนั้นเหมือนกัน ควรจะเรียกได้ว่า กัมมชะเกิดแต่กรรม

นี่เป็นความต่างกันของคำว่า วิบาก กับคำว่า กัมมชรูป ซึ่งเป็นรูปที่เกิดเพราะกรรมเป็นปัจจัย

กรรมเป็นปัจจัยให้เกิดจิตและเจตสิกซึ่งเป็นวิบาก และรูป แต่ว่ารูปไม่ใช่วิบาก เป็นเพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย จึงเป็นกัมมชะ ได้แก่ รูปที่เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย สำหรับจิตและเจตสิกนั้นเป็นวิบาก เพราะเหมือนกันกับ

กรรม โดยเป็นนามธรรมเหมือนกัน สามารถที่จะรู้อารมณ์ได้เช่นเดียวกับนามธรรมซึ่งเป็นกรรม

ท่านผู้ฟังคงจะสงสัยว่า ทำไมทรงแสดงแยกไว้โดยละเอียด เพราะว่าแม้รูปก็เกิดขึ้นเพราะกรรม แม้วิบากจิตและวิบากเจตสิกก็เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย แต่ทำไมต้องแยกว่า รูปไม่ใช่วิบาก ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะเหตุว่า ทรงแสดงให้เห็นความต่างกันอย่างชัดเจนของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมว่า สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมไม่ใช่รูปธรรม และสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรมไม่ใช่นามธรรม จนกว่าจะเป็นความรู้ชัด จนกว่าจะประจักษ์ลักษณะของนามธรรมซึ่งไม่ใช่รูปธรรม และประจักษ์ในลักษณะของรูปธรรมซึ่งไม่ใช่นามธรรม เพราะว่าเวลานี้ยังไม่ประจักษ์ชัดในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม อาจจะเป็นความเข้าใจเพราะว่าได้ฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมมากพอสมควร แต่ว่ายังไม่ได้ประจักษ์แจ้งในลักษณะที่ต่างกันจริงๆ ของนามธรรมและรูปธรรม

เพราะฉะนั้น ก็ทรงแสดงไว้ทุกประการ เพื่อที่จะอนุเคราะห์ให้ออกอุลให้อบรมเจริญปัญญา จนกว่าสามารถที่จะประจักษ์ในลักษณะของนามธรรมซึ่งไม่ใช่รูปธรรม และในลักษณะของรูปธรรมซึ่งไม่ใช่นามธรรม ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ไม่ใช่ทรงแสดงโดยไม่ให้ประพฤติปฏิบัติตาม แต่ว่าทรงแสดงเพื่อทรงอนุเคราะห์ให้ออกอุลให้สตรระลึกรู้ลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นทางตาที่กำลังเห็น และกำลังฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม ก็เพื่อให้สตรระลึก จนกว่าจะรู้ชัดในความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

วันนี้เป็นโอกาสพิเศษ ซึ่งไม่ได้มีมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว ท่านผู้ฟังทุกท่านคงจะคุ้นเคยกับหนังสือที่คุณน้า วัน กอร์คคอมเขียน คือ เรื่องธรรมทัศนะในชีวิตประจำวัน และธรรมปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งได้พิมพ์หลายครั้ง และทุกคนที่ได้อ่านก็มีความเข้าใจดี เห็นว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์มาก และก็ส่งต่อ ๆ กันให้เพื่อนฝูงมิตรสหาย

ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้อ่าน ซึ่งทุกท่านก็เห็นว่ามีประโยชน์มาก คุณนี่ไม่เคยอยู่เมืองไทยเมื่อ ๑๐ ปีก่อน เป็นผู้สนใจศึกษาปฏิบัติธรรม แม้ว่าจะจากเมืองไทยไปแล้วก็ไม่ได้ขาดความสนใจ ยังคงมีความสนใจศึกษาธรรมอยู่ตลอดเวลา และได้เขียนเรื่องต่าง ๆ อีกหลายเรื่อง ซึ่งยังไม่ได้แปลเป็นภาษาไทย และยังไม่ได้พิมพ์ ก็คงต้องแล้วแต่โอกาส

ในวันนี้คุณนี่มาได้มาที่นี่ เพราะเหตุว่าสามีของคุณนี่จะไปประเทศอินโดนีเซีย จะไปเป็นเอกอัครราชทูตเนเธอร์แลนด์ที่นั่น และก่อนที่จะไปที่นั่นก็มาแวะที่กรุงเทพเพื่อจะได้พักผ่อน และมีโอกาสที่จะศึกษาและทำประโยชน์ในทางธรรม

สำหรับในวันนี้ทุกท่านก็คงได้เห็น ได้พบแล้วทั้งคุณนี่และสามี สำหรับท่านทูตเอง ทุกท่านคงจะอนุโมทนาที่ท่านเป็นผู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ภรรยาได้ศึกษาธรรม และเป็นกำลังใจอย่างดี แม้ในการประชุมที่ศรีลังกาหรือที่อินเดีย ท่านก็เป็นผู้ที่ส่งเสริมสนับสนุนให้คุณนี่ได้ไปทำประโยชน์ที่นั่นทุกครั้ง ตั้งแต่การประชุมที่ศรีลังการั้งที่ ๑ ครั้งที่ ๒ แม้ในการไปอินเดียในคราวก่อนคุณนี่ก็ได้ไปด้วย เพราะสามีเห็นว่า เป็นประโยชน์ และสำหรับตัวของท่านทูตเองนั้น ก็สนใจในธรรม แต่เนื่องจากผู้ที่อยู่ในวงการทูต มีเวลาน้อย เพราะมีหน้าที่การงานมาก และยังต้องพบปะช่วยเหลือบุคคลต่าง ๆ ในวงการที่ทำงานอยู่ แต่แม้กระนั้นตอนเช้า ๆ เวลารับประทานอาหารเช้า ฟังเทปที่ภรรยาอัดธรรมไว้ให้ หรือว่าอ่านหนังสือที่ภรรยาเขียน โดยเฉพาะเวลาที่ภรรยาไปต่างประเทศ ก็ฟังเทปและอ่านหนังสือ เพราะฉะนั้น ก็เป็นท่านทูตชาวต่างประเทศซึ่งสนใจในธรรม เท่าที่ทราบในขณะนี้ก็คงจะเป็นผู้เดียว แต่ว่าทั้งนี้ให้เห็นว่า เมื่ออดีตกาลอาจจะเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปี ทุกท่านจะอยู่ที่ไหนไม่มีใครทราบ ใช่ไหมว่า ในอดีตอาจจะเคยได้อยู่ที่เขตแดนพระวิหารเชตวัน ได้ฟังธรรมที่นั่น หรือมีโอกาสได้ยินได้ฟังธรรม ความสนใจและการสะสมในอดีตเป็นเหตุให้ทุกท่านเห็นวาทะชีวิตของแต่ละคนต่างกันไป โดยที่ไม่เลือกผิวพรรณวรรณะ ไม่เลือกชาติ ไม่เลือกศาสนาใด ๆ เลย แต่ยอมเป็นไปตามการสะสม

เพราะฉะนั้น สำหรับชาวไทยเรา ก็จะได้เห็นสหายธรรมต่างประเทศที่มีความสนใจในธรรม และได้ทำประโยชน์ให้กับพระศาสนาหลายท่าน มีคุณนีน่า วัน กอร์คคอม และอีกหลาย ๆ ท่าน เป็นตัวอย่าง และในวันนี้คงจะเป็นโอกาสเดียวที่คุณนีน่าจะได้พบกับทุกท่านที่นี่ เพราะว่าในวันเสาร์นี้จะไปอินโดนีเซียแล้ว ขอเชิญท่านที่ใครจะทราบเรื่องความสนใจของคุณนีน่า หรือว่าถ้ามีปัญหารธรรมใด ๆ ที่คิดว่า การพึ่งสหายธรรมย่อมเป็นประโยชน์ ไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใคร ขอเชิญคุณนีน่า

นีน่า ดิฉันมีความรู้สึกที่ ทุกคนมีความสนใจจริง ๆ ในธรรม ในสติปัฏฐาน ในชีวิตประจำวันที่คุณสุจินต์พูดตลอดเวลาทั้งวิทยุและที่นี่ด้วย ได้พบกับคุณสุจินต์หลายปีมาแล้ว คุณสุจินต์สอนให้ดิฉันรู้เรื่องการปฏิบัติตามธรรมชาติ ไม่ต้องทำอะไรพิเศษ ไม่ต้องบังคับอะไร ดิฉันคิดว่า ดี เพราะว่าชีวิตของดิฉันมีธุระมากเสมอ และนั่งนาน ๆ ในห้อง สำหรับดิฉันไม่ชอบเลย และไม่เห็นว่ามีความประโยชน์ เพราะฉะนั้นเรียนอภิธรรมก่อน เพราะว่าพระอภิธรรมเป็นเรื่องของความจริงของทุกสิ่งทุกอย่างที่ปรากฏ เรื่องจิตเจตสิกเรียกว่า มีจิต เจตสิก รูป ตลอดเวลา พูดหลายครั้งเรื่องสติ

แต่สำหรับทุกคนและสำหรับดิฉันด้วย ไม่ง่ายเลย สติเป็นอะไร สติรู้อะไร ปัญญาเป็นอะไร ปัญญารู้อะไร อารมณ์ของสติเป็นปรมาัตตสัจจะ มีนามและรูป เช่น ได้ยินเสียง เห็นสี มีตลอดเวลา แต่เราไม่รู้มากเรื่องนี้ มีวิชชามาก มีสติเรื่องสิ่งที่กำลังปรากฏ ตอนแรกไม่แน่ใจ อะไรกำลังปรากฏ เราคิดเรื่องนามและรูปที่ละเล็กทีละน้อย เข้าใจว่ามีเสียงเดี๋ยวนี้ ไช้ไหม เสียงกำลังปรากฏ เราคิดเรื่องเสียงเสียงรถยนต์ รถยนต์เป็นสมมติสัจจะ ความคิดเรื่องรถยนต์ รถยนต์ไม่ใช่ปรมาัตตธรรม แต่คิดเป็นธรรมชาติ ปรากฏเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ความคิดเป็นนามธรรมชนิดหนึ่งที่มีลักษณะ ต้องรู้ลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่คิดเรื่อง แต่มีลักษณะ เดียวนี้เห็น ถ้ารู้ว่าเห็นคน เป็นความคิดเรื่องสมมติสัจจะ มีอะไรที่ปรากฏทางตาเท่านั้นเอง เดียวนี้เห็น มีอะไรที่ถูกเห็นด้วย เป็นรูปธรรมชนิดหนึ่งที่มีลักษณะ ต้องอดทนมาก ต้องเจริญปัญญาหลายชาติ ไม่ใช่ในชาติเดียว ผู้มีพระภาคเจริญสติปัฏฐานหลาย ๆ

ชาติ ถ้าเริ่มเข้าใจลักษณะอะไรปรากฏ รู้ละเอียดยังไม่ได้ ต้องเจริญทีละเล็กทีละน้อย แต่เริ่มเข้าใจได้

ถ้าเริ่มเข้าใจ สติเป็นอะไร เจริญได้ เช่น มี ๖ ทวาร ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ลักษณะปรากฏโดยทวารเดียว หลายลักษณะในเวลาเดียวกันไม่รู้ไม่ได้ ลักษณะเดียวรู้ได้ แต่ไม่ต้องบังคับสติ บังคับสติไม่ได้ ถ้าตั้งใจไม่ใช่สติจริง ๆ เป็นการติดในสมมติที่เรามีเรื่องสติ แต่สติเกิดเองได้ถ้าฟังเรื่องธรรมบ่อย ๆ รู้เรื่องพระอภิธรรมด้วย และพิจารณาและเริ่มปฏิบัติได้ พุดเรื่องธรรม ยากจริง ๆ

ผู้ฟัง ดิฉันเคยอ่านหนังสือของคุณนี้ว่า วัน กอรัคคอม โดยอาจารย์สุจินต์ท่านได้พิมพ์ แปลเป็นภาษาไทย รู้สึกยินดีและซาบซึ้ง อยากพบ และวันนี้เป็นโอกาสที่ดีที่สุดที่ได้พบ ดิฉันได้ฟังคำบรรยายของท่านอาจารย์สุจินต์หลังจากคุณนี้ว่า ฟังแล้วก็ได้นำไปปฏิบัติ ก็รู้สึกว่าได้รับประโยชน์ ได้รับความเข้าใจมากพอสมควร อ่านหนังสือของท่านแล้วก็ยินดี รู้สึกอยากจะพบท่าน และก็ได้พบสมประสงค์ ขอแสดงความยินดีแทนเพื่อนสหayaธรรมทุกคน ที่มีเพื่อนเป็นครูญาติในพระพุทธศาสนา ที่ได้ประพฤติธรรมร่วมกัน และเรามีจุดหมายปลายทางเดียวกัน คือ ศึกษาพระธรรมของพระพุทธองค์ที่ปรินิพพานไปนานแล้ว แต่ว่าเราทุก ๆ คนจะมีความรู้สึกอย่างเดียวกันว่า พระธรรมของพระผู้มีพระภาคเป็นเครื่องอนุเคราะห์แก่อุฎกแก่สัตว์โลก โดยไม่เลือกชาติ เลือกระดับ สภาพธรรมทั้งหมดทุกอย่างที่ปรากฏมีเหมือนกันหมด เป็นความจริง เพราะว่าเราสามารถประพฤติปฏิบัติธรรมได้ ไม่ว่าจะเกิดในชาติไหน ภาษาไหน จิต เจตสิก เราทุกคนก็มี และที่คุณนี้ว่าได้กล่าวไปสักครู่นี้ อาจจะฟังยากสำหรับบางท่าน แต่สำหรับดิฉันพอประมวลเข้าใจว่า ทุกอย่างที่ปรากฏกับเราเดี๋ยวนี้ มีสติรู้

ถ. ทำไมคุณนี้มาจึงสนใจในพระพุทธศาสนา และอยากให้คุณนี้มาบรรยายถึงสภาวะของสติและปัญญาว่า เป็นสภาวะอย่างไร มีลักษณะอย่างไร

นินา สติเป็นโสภณเจตสิกที่เกิดขึ้นกับโสภณจิตเท่านั้น สติเป็นเจตสิกอยู่ในมรรคมรรค ๘ สติไม่ใช่ปัญญา มีลักษณะเดียวที่ปรากฏในเวลาเดียวกัน ไม่ใช่รวมกัน ไม่ใช่สมมติบัญญัติ เช่น ลักษณะแข็ง แข็งเท่านั้นเองเวลาแข็งปรากฏ ไม่คิดเรื่อง แต่

มีลักษณะแข็งที่ปรากฏเท่านั้นเอง ไม่ต้องคิดเรื่องที่ไหนที่ปรากฏ แต่แข็งเท่านั้น สติรู้ แต่ปัญญาเข้าใจลักษณะ ถ้ามีสติรู้ลักษณะแข็งในเวลาเดียวกันปัญญาเข้าใจลักษณะธรรมชาติจริง ๆ ไม่ใช่สติที่เข้าใจลักษณะธรรมชาติของแข็ง แต่เป็นปัญญาที่เข้าใจ และปัญญาเจริญได้เวลามีสติ แต่เป็นนิมิตเดียวเท่านั้น

เดี๋ยวนี้อาจจะมีสติชนิดเดียว ต่อจากนั้นอาจจะมีเลยตลอด ๑ ชั่วโมง หรือ ๒ ชั่วโมง แต่ไม่เป็นไร เพราะถ้าเป็นสติจริง ๆ ที่รู้สึกตัว และมีปัญญาที่เริ่มจะเข้าใจ ไม่ใช่แน่ใจเรื่องลักษณะ เป็นไปไม่ได้เลย เพราะว่าตอนแรกแข็งปรากฏ จะมีนามธรรม ที่รู้แข็งด้วย รู้สึกอะไรด้วย แต่สติรู้สึกตัวในลักษณะเดียวเท่านั้น จะมีความสงสัยว่า เดี่ยวนี้เป็นนามหรือเป็นรูปที่ปรากฏไหม ไม่แน่ใจ แต่ถ้าปัญญาเจริญขึ้น ๆ ไม่มีความสงสัย สำหรับทุกคนยังไม่มี ความแน่ใจ นามและรูปต่างกัน ถ้าอย่างนั้นเราต้องรู้ว่า ปัญญาไม่ค่อยชัด จะชัดในตอนแรกไม่ได้เลย แต่ความสำคัญอยู่ที่ปัญญาเริ่มเข้าใจ ถูกต้อง นี่เป็นจุดประสงค์ ไม่ใช่มีสติตลอดวัน ดีมาก สบาย เจียบ อย่างนี้ไม่ใช่เลย ความเข้าใจถูกต้องที่เจริญทีละเล็กทีละน้อย นี่สำคัญที่สุด ไม่ต้องบังคับไม่ให้คิด เพราะมีเหตุปัจจัยให้คิด ทุกสิ่งมีเหตุปัจจัยจึงเกิดขึ้น เป็นความจริง ความคิดมีลักษณะ อาจจะปรากฏเกิดขึ้นเดี๋ยวนี้ อาจจะกำลังคิดถึงธรรม ความคิดมีลักษณะที่ รู้ได้ ทุกอย่างที่เป็นความจริง ไม่ต้องคิดว่าโลภะไม่ดี ไม่ต้องรู้โลภะ ต้องรู้โลภะด้วย เราทุกคนบอกว่า มีโลภะ เพราะวาระอร่อย สามีและดิฉันรับประทานอาหารที่ ร้านอาหารอร่อยมาก มีโลภะ แต่ถ้าเราบอกว่าโลภะ เรายังไม่รู้ลักษณะของโลภะ มีคนที่คิดว่า นั่งวิปัสสนา รูปนั้น นี่ไม่ใช่ลักษณะเลย เป็นเรื่องที่คิดเท่านั้น

๙๘๔

ถ. ทำอย่างไรสติและปัญญาจึงจะเกิดมาก เกิดบ่อย

นินา ถ้ามีความคิดว่า สติและปัญญาต้องเกิดมาก ผิดแล้ว พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าศึกษาธรรม ศึกษาพระอภิธรรมด้วย พระสูตรด้วย พระวินัยด้วย พระสูตรเรื่องลักษณะที่ปรากฏโดย ๖ ทวาร พระผู้มีพระภาคตรัสเสมอเรื่อง ๖ ทวาร แต่ละทวาร ฟังดี ๆ และพิจารณา ต้องพิจารณาด้วยที่พระผู้มีพระภาคตรัส ถ้าฟังแล้วลืม ไม่มีประโยชน์ ต้องฟังบ่อย ๆ อ่านและพิจารณาถูกต้องโดยแยบคาย นี่เป็นเหตุปัจจัยเดียวที่จะทำให้ปัญญาเจริญได้ ถ้าไม่ติดในสติปัญญา มีความคิดว่า ตัวเองอยากจะมีปัญญา

ถ. คุณนินารู้จักอาจารย์สุจินต์เมื่อไร ตอนไหน

นินา ออกจากเมืองไทย ๑๐ กว่าปีแล้ว ได้พบคุณสุจินต์คิดว่า ๑๔ ปีมาแล้ว และถามอาจารย์สุจินต์เรื่องพระอภิธรรมตลอดเวลา บอกอาจารย์ว่าอาจจะอยู่เมืองไทยไม่นานเท่าไร อาจจะ ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี ๕ ปี มีโอกาสไปกับอาจารย์สุจินต์ถามเสมอ ๆ เพราะว่าถ้ามีคำถาม พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ต้องถามด้วย ต้องฟังด้วย เพราะธรรมไม่ง่ายเลย ต้องพิจารณาให้มีความเข้าใจ และปัญญาจะเจริญขึ้นได้

ถ. เมื่อฟังอาจารย์สุจินต์อธิบายแล้ว ประมาณนานเท่าไรจึงจะเข้าใจลักษณะของสติ

นินา อาจจะยังไม่เข้าใจถูกต้อง เริ่มเข้าใจเท่านั้นเอง เพราะว่าหลายครั้งอาจจะไม่แน่ใจ มีสติหรือเปล่า สงสัยมีลักษณะด้วย เป็นลักษณะความสงสัย หลายลักษณะที่ไม่ชอบ ไม่ชอบความสงสัย แต่มีลักษณะ เป็นความจริง เกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัย รู้ได้ถ้าเข้าใจ เป็นการเริ่มเท่านั้นเอง ไม่แน่ใจ ไม่รู้ละเอียด อาจจะได้ในชีวิตนี้ แต่เริ่มเท่านั้นเอง

ถ. คุณนี้น่าบอกว่า โลกะก็ควรรู้ ในเมื่อลักษณะของโลกะเรายังไม่รู้จัก จะรู้ได้อย่างไรว่า รู้โลกะ

นิน่า โลกะกำลังปรากฏ เท่านั้นเอง มีความรู้สึกด้วย โลกะมีความรู้สึกดีใจ ด้วย ความรู้สึกไม่เหมือนกับโลกะที่ติดในอะไร แต่ความรู้สึก ดีใจ หรืออุเบกขาก็ได้ มีความรู้สึกตลอดเวลา มีลักษณะด้วย ถ้าเราคิดถึงเรื่องชื่อโลกะ บังคับให้รู้ลักษณะจริง ๆ อาจจะเป็นลักษณะความรู้สึกดีใจที่ปรากฏ แล้วแต่สติ บังคับไม่ได้เลย แล้วแต่สิ่งที่กำลังปรากฏ เป็นวิธีเดียว ถ้าโลกะกำลังปรากฏ ก็เป็นอารมณ์ของสติ ซึ่งปัญญา รู้ได้ บางทีโลกะไม่ปรากฏ แต่เป็นความรู้สึกดีใจที่ปรากฏ กำลังปรากฏ รู้ลักษณะของ ความรู้สึกดีใจได้ แต่ถ้าเราคิดเรื่องชื่อ เป็นชื่อโลกะ สุขเวทนา อุเบกขาเวทณาก็ได้ เราคิดเรื่อง ไม่เหมือนกับรู้ลักษณะ

ถ. คุณนี้น่ากล่าวว่า ขณะที่เขียนจดหมายสติก็เกิดขึ้นได้ ในขณะที่กำลังเขียนจดหมายและสติเกิดขึ้น ขณะนั้นมีอะไรที่จะพิจารณาได้หรือ พิจารณาได้ไหม ขณะที่เขียนจดหมายและมีสติเกิดขึ้น

นิน่า แล้วแต่สติ และเวลาที่สติรู้สึกตัว ปัญญาเริ่มเข้าใจลักษณะที่ต่างกัน ลักษณะของความรู้สึกที่ปรากฏโดยทางตาเท่านั้นเอง หรือความคิดเรื่องสิ่งที่เขียนทุกอย่างอย่างแล้วแต่สติ เราเลือกไม่ได้เลย ไม่เลือกกว่าวันนี้จะรู้สึกตัวลักษณะอะไร เป็นไปไม่ได้ แล้วแต่อัธยาศัยด้วย

ถ. ผมเคยอ่านหนังสือของคุณนิน่า มีข้อความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า การบูชาที่วัดพระแก้ว นำไขไปบูชา ขณะที่นำไขไปบูชานั้นไม่ได้กุศล แต่กุศลอยู่ที่กราบพระแก้ว ขณะที่กราบพระแก้วนั้นจิตเป็นกุศล ขณะที่นำไขไปบูชาไม่เป็นกุศล

นิน่า เป็นไปได้ แล้วแต่จิต แม้แต่เวลาบูชามีกุศลจิต และที่หลังมีการติดก็ได้ เวลาถวายอาหารพระมีกุศลจิต ที่หลังอุทิศจิตก็เกิดได้ อาจะติดในผลของกุศล เพราะว่าจิตเกิดดับรวดเร็ว มีกุศลจิตมาก ๆ มีกุศลจิตด้วย แต่เป็นปัญญาที่แน่ใจว่า เวลาไหนมีกุศลหรือมีอกุศล เพราะว่าลักษณะไม่เหมือนกัน แต่สำหรับทุกคนยาก

ทีเดียว เพราะเราคิดว่า ขณะที่เราอยู่ในวัดและถวายของพระ ตลอดเวลาเป็นกุศลหมด แต่ที่จริงไม่ใช่อย่างนั้น เพราะว่ามีการติดหลายครั้งที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะไม่รู้

ถ. คุณนี้น่ากล่าวว่า สติจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ และคุณนี้น่าก็กล่าวว่า ให้เพียรเจริญสติ ให้มีความเพียรในการระลึกรู้ จะไม่ขัดกันหรือ

นิน่า เวลาที่มีสติจริง ๆ ปัญญาจริง ๆ มีวิริยะด้วยในเวลาเดียวกัน เกิดแล้ว เพราะเหตุปัจจัย ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ต้องมีวิริยะ มรรคมองค์ ๘ ในเวลาเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องคิดเรื่องวิริยะ เพราะถ้าเราคิดเรื่องวิริยะ ต้องมีวิริยะ มีความคิดเรื่องความคิดที่เป็นตัวตน ตั้งใจทำอะไร ไม่ใช่เป็นวิริยะในมรรคมองค์ ๘ หมายความว่า ปัญญาที่รู้ลักษณะของนามหรือรูปที่กำลังปรากฏ ในเวลานั้นมีวิริยะของมรรคมองค์ ๘ แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องคิดเรื่องวิริยะซึ่งไม่ใช่มรรคมองค์ ๘ อาจจะเป็นอกุศล อาจจะเป็นวิริยะที่เกิดกับโลภะก็ได้

ผู้ฟัง คำว่า สติ คือ ความระลึกได้ ความเพียรนี้เป็นวิริยะ คุณนี้น่าก็ได้อธิบายแล้ว เหตุที่ดิฉันมาพุดย่า เพราะภิกษุรูปหนึ่งท่านสงสัยว่า การเจริญสติปัฏฐาน หรือเรียกว่าเจริญภาวนา ท่านบอกว่าเจริญภาวนาแล้ว เวลานี้อาตมาก็กำลังถือศีล ๒๒๗ เป็นพระภิกษุ อาตมายังไม่ได้เจริญสมาธิ แต่มาเจริญวิปัสสนา จะไม่ข้ามขั้นไป หรือ ถ้าหากพบท่านอาจารย์สุจินต์ขอให้ช่วยถามให้อาตมาด้วย พระท่านบอกอย่างนี้

ดิฉันเข้าใจพอที่จะตอบได้ ถ้าหากว่าคำตอบของดิฉันซึ่งตอบพระภิกษุไปนี้ผิด ก็ขอให้ท่านอาจารย์หรือคุณนี้น่าช่วยกรุณาบอกว่า ผิด แต่ดิฉันก็ได้ตอบไปแล้ว และดิฉันบอกว่า วันหลังดิฉันจะเรียนถามอาจารย์อีก ซึ่งเรื่องนี้ดิฉันพยายามที่จะพูดให้มีการออกอากาศ เพราะมีคนสงสัยกันมากกว่า การเจริญวิปัสสนา คือ การมีสติระลึกรู้รูปนามที่กำลังปรากฏเดี๋ยวนี้ ไม่มีองค์ของสมาธิ ดิฉันก็บอกว่า องค์ของขณิกสมาธิ คือ สัมมาสมาธิที่ระลึกรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงนั้น เป็นสัมมาสมาธิที่รวมอยู่ในมรรคมองค์ ๘ ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา และการเจริญไตรสิกขา ๓ คือ การเจริญศีล สมาธิ ปัญญา ก็คือ การเจริญสติ ระลึกรู้เดี๋ยวนี้ นั่นเอง

ความระลึกได้ที่เป็นขณิกะ เป็นอนุขณะนิตเดียว และหมดไป ในสภาพเสียงที่เกิด กลิ่นที่โชยมา องค์ของสมาธิก็ร่วมด้วยแล้ว เพราะเป็นสหชาตธรรมที่เกิดร่วมกัน สมานนี้เกิดร่วมกับจิตทุกขณะ แต่ถ้าหากว่าไม่ได้ระลึกรู้ในสภาพของรูปนาม ไม่มีสติระลึกได้ในสภาพของรูปนาม สมานนั้นก็เรียกว่า มิจฉาสมาธิ ยังไม่ใช่สัมมาสมาธิ

ดิฉันตอบท่านไปอย่างนี้ ผิดถูกประการใด ขอให้ท่านอาจารย์กรุณาอธิบายอีกครั้งหนึ่ง

นิน่า แม้แต่เดี๋ยวนี้มีเสียงดัง แต่มีสมาธิด้วย ร่วมกับสัมมาทิฏฐิที่เริ่มเข้าใจ ลักษณะ มีเสียงดังแต่ไม่เป็นไร สมาธิเกิดขึ้นร่วมกับสัมมาทิฏฐิ

ผู้ฟัง มีผู้ถามถึงสภาพของโลภะ ดิฉันขออย่าที่คุณนิน่าได้กล่าวไปเมื่อครู่นี้ถึง ท่านพูดว่า ท่านรับประทานอาหารชมว่า อาหารอร่อยมาก แต่สภาพของโลภะจริง ๆ นั้น เกิดขณะที่อาหารสัมผัสที่ลิ้น และเรากลืนเข้าไป เราจะรู้สึกเพลิดเพลินพอใจ และสติก็ระลึกสภาพความรู้สึกนั้นทันที นี่สภาพของโลภะกำลังปรากฏในการติดในรสพอใจ นั่นคือโลภะ เกิดขึ้นขณะนั้นจริง ๆ และสติรู้ตรงนั้น

เพราะฉะนั้น ขณะใดที่อารมณ์ที่ปรากฏตามความเป็นจริง ที่ เป็นความพอใจ ไม่ว่าทางตาเห็น จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายสัมผัสเย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง หรือไหว เหล่านี้ เกิดความพอใจ เป็นอารมณ์ของโลภะจริง ๆ ปรากฏแล้วขณะที่สัมผัส สติรู้ได้ แต่จะยากก็ตรงที่ไม่เข้าใจ

นิน่า พระผู้มีพระภาคพูดเรื่องโลภะบ่อย ๆ เพราะปรากฏตลอดเวลาโดย ๖ ทวาร และเราก็ติดในทุกอย่าง ติดในการเห็น การได้ยิน ตาเห็น ไม่ได้ไม่ชอบ เราชอบเห็น อยากจะเห็นต่อไป อยากจะได้ยินต่อไป อยากจะให้มีชีวิตต่อไป ติดในทุกอย่าง หมายความว่า โลภะปรากฏทุก ๆ วัน หลาย ๆ ครั้งมีโลภะแรง ถ้าโลภะอ่อนก็ไม่รู้สึกตัว ลืมบ่อย ๆ แต่ถ้าอ่านในพระสูตรเรื่องโลภะและพิจารณา จะเป็นเหตุปัจจัยให้มีสติรู้สึกตัว และมีความเข้าใจลักษณะของโลภะ

ผู้ฟัง ลักษณะของโลภะอย่างที่คุณนิน่าพูด ถ้าหากว่าเป็นโลภะใหญ่ ๆ รู้สึกว่าจะพิจารณาได้ง่าย แต่ถ้าหากว่าโลภะนิด ๆ ก็พิจารณาละเอียดลงไปอีก จะต้อง

เป็นผู้ที่ละเอียดกับอารมณ์ที่ปรากฏ นี่เป็นคำพูดของท่านอาจารย์สุจินต์ ซึ่งดิฉันจำได้
แม่นยำมากที่ว่า ต้องละเอียดกับอารมณ์ที่ปรากฏ ต้องเป็นผู้ละเอียด พระธรรมเป็น
เรื่องของความละเอียด ไม่ใช่ของหยาบ

อย่างสมมติว่า เราอาบน้ำ ถ้าหากว่าอากาศเย็นจัด เราอาบน้ำเย็น เราอาจจะ
รู้สึกทรมาน โทสะ ไม่ชอบ ธิบ ๆ อาบ แต่บางครั้งเราอยู่ในห้องน้ำที่อากาศร้อน เราก็
อาบอย่างช้า ๆ รวดแล้วรวดอีก ถ้าหากว่าไม่มีสติ จะไม่รู้ถึงความพอใจในสัมผัสเลย
คือ รู้สึกว่าแช่มชื่นขณะที่น้ำรด ใจเรารู้สึกสบาย เย็นก็เป็นสภาพหนึ่ง นั่นเป็นโลภะซึ่ง
เรารู้ได้ยาก หรือบางครั้งมีคนเขาให้สบู่เรา หรือว่าเราซื้อมาเองก็ตาม เวลาเราฉีกก้อน
สบู่ออกจะนำไปใช้ หยิบก้อนสบู่ขึ้นมาดม ดมแล้ว ดมอีก นี่เพราะอะไร โลภะบ่อย ๆ

เมื่อก่อนดิฉันได้ยินอาจารย์กล่าวว่า โลภะมากมาย ดิฉันก็ไม่เห็นว่าโลภะจะ
มากมายอะไร วันหนึ่ง ๆ ก็ไม่เห็นจะชอบอะไรสักเท่าไร แต่ทำไมอาจารย์จึงกล่าวว่า
มีโลภะมากมาย แต่เมื่อปฏิบัติจริง ๆ แล้ว ตรงกับอารมณ์จริง ๆ เป็นความจริง
เพราะฉะนั้น ตาที่เห็นรูป หูที่ได้ยินเสียง จมูกที่ได้กลิ่น ลิ้นที่ลิ้มรส กายที่กระทบ
สัมผัส เป็นโลภะ โทสะ ทั้งวันจริง ๆ ถ้าละเอียด แต่ถ้าไม่ละเอียดจะรู้แต่โลภะใหญ่ ๆ
ก็จะไม่ได้รับความละเอียด

๙๘๕

ถ. โลกะ โทสะ โมหะ เกิดบ่อย ๆ ในชีวิตประจำวัน ทำอย่างไรสติและปัญญาจึงจะให้เกิดบ่อย ๆ ส่วนโลกะ โทสะ โมหะ ให้เกิดน้อย ๆ

นิน่า ศึกษาธรรม พิจารณาธรรม และมีความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นวิธีเดียวที่จะทำให้กิเลสลดน้อยลงทีละเล็กทีละน้อย

ผู้ฟัง สวัสดิ์ครับ ผมเพิ่งมีโอกาสรู้จักคุณนิน่าวันนี้ และยังไม่เคยอ่านหนังสือที่ท่านเขียนไว้ ทำให้ผมล้าหลังไปหน่อย สำหรับธรรมที่คุณนิน่าได้เขียน เมื่อครู่นี้ได้พบก็ไม่ทราบว่าคุณเป็นพุทธ นิกายไหนเป็นแนวร่วมฟัง ต้องขออภัยด้วยที่ท่านยืมผมก็ยืมด้วย แต่ไม่ได้ไหว้สวัสดิ์ท่าน

นิน่า เป็นเพื่อนธรรม

ถ. ผมมีความยินดีที่มีโอกาสได้พบคุณนิน่า และได้ฟังธรรม รู้สึกว่าคุณนิน่ามีความเข้าใจธรรมอย่างดี ผมมีปัญหว่า สำหรับผู้ที่ศึกษาศาสนาพุทธจะมีอุปสรรคในการอยู่ร่วมกันกับครอบครัวหรือไม่ ตามความรู้สึกของคุณนิน่า การสนใจในศาสนาพุทธและการปฏิบัติจริงจางอย่างนี้ จะเป็นอุปสรรคต่อการครองเรือนระหว่างสามีภรรยาไหม นี่เป็นปัญหาข้อแรกที่ผมอยากจะฟังความคิดเห็นของคุณนิน่า

นิน่า ชีวิตของฆราวาสไม่เหมือนชีวิตของพระ พระผู้มีพระภาคทรงสอนทุกคนให้เข้าใจธรรมถูกต้อง เจริญความเข้าใจให้ถูกต้อง ให้รู้ลักษณะของนามและรูป ไม่ว่าในชีวิตธรรมดาของพระ หรือชีวิตธรรมดาของฆราวาส สามีภรรยา ชีวิตไม่ต้องเปลี่ยนชีวิตฆราวาสไม่เหมือนชีวิตพระ แต่ทุกคนเจริญสติปัญญาได้ ไม่ต้องบังคับหรือเปลี่ยนแปลงอะไร เพราะมีนามและรูปปรากฏแล้ว รู้ลักษณะได้

ถ. ถ้าทั้งสามีและภรรยาเป็นผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรมด้วยกัน ปัญหานี้จะน้อย หรือเกือบจะไม่มี แต่ถ้าหากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ที่สนใจในการปฏิบัติธรรม

ผมว่าปัญหาจะมีมาก เพราะว่าบางโอกาสภรรยาอาจจะนึกว่า สามีนี้อ้างเฉยไม่ค่อยจะคิดในเรื่องครอบครัว ดังนี้ เป็นต้น ผมจึงคิดว่า น่าจะมีปัญหาอยู่

นิน่า ชีวิตของทุกคนมีปัญหา แต่ถ้าสนใจในธรรม ช่วยมาก ถ้ามีปัญหาให้มีกุศลจิตมากกว่า ถ้าเจริญสติเดี๋ยวนี้ เป็นห่วงเสมอ เป็นห่วงเรื่องอนาคต คิดถึงอนาคต หรืออดีต แต่ถ้าเจริญปัญญาในสิ่งที่ปรากฏเดี๋ยวนี้เท่านั้นเอง ช่วยมากทีเดียว ให้มีปัญหาน้อยลง เป็นห่วงน้อยลง เป็นห่วงเสมอ ธรรมดา ๆ มีลักษณะด้วย เวลาปัญญาารู้ลักษณะความเป็นห่วง เป็นสิ่งที่ปรากฏเดี๋ยวนี้ เวลานี้ไม่มีปัญหา แต่ต่อไปอาจจะมีความมีปัญหา เพราะว่ายังมีกิเลส กิเลสจะน้อยลงถ้าเจริญปัญญา

ถ. สรุปว่า ทั้งสามีและภรรยาควรสนใจในการปฏิบัติธรรมด้วยกัน

นิน่า แล้วแต่เหตุปัจจัย บางทีสนใจคนเดียว คนอื่นไม่สนใจ แต่อาจจะช่วยคนอื่นได้โดยไม่บังคับ พูดเรื่องปัญหาในชีวิต และธรรมช่วย แต่ไม่ต้องบังคับ เพราะว่าบังคับไม่ได้เลย แล้วแต่เหตุปัจจัย

ถ. อีกปัญหาหนึ่ง ในขั้นต้นที่คุณนี้น่าจะเริ่มมีความสนใจในการศึกษาพระพุทธศาสนานั้น เป็นความสนใจที่เกิดขึ้นเอง หรือมีผู้แนะนำ

นิน่า มีเหตุปัจจัยเสมอ ๆ ทุกสิ่งที่เกิดขึ้น ถ้ามีความเข้าใจมากขึ้น แม้แต่ที่พบกันเดี๋ยวนี้ มีเหตุปัจจัยในอดีต พบกับคุณสุจินต์ มีเหตุปัจจัยที่พบ ต้องมีเหตุปัจจัยเสมอ แต่เราไม่รู้ ไม่เข้าใจ ทุกอย่างที่เกิดขึ้นต้องมีเหตุปัจจัย อาจจะเป็นในชาติก่อน

ถ. สรุปว่า เป็นเหตุปัจจัยตั้งแต่ในชาติก่อน อีกปัญหาหนึ่ง ผมขอภัยอย่าหาว่าผมล่วงชีวิตเบื้องหลังของท่านเลย แต่เดิมนั้นท่านนับถือศาสนาอื่นหรือไม่

นิน่า นับถือศาสนาคริสต์ ก่อนที่จะมาประเทศไทย

ถ. และขณะที่จะมีการเปลี่ยนแปลงนั้น ต้องต่อสู้กับความรู้สึกมากไหม มี conflict มากไหมที่เปลี่ยนแปลงมานับถือศาสนาพุทธ

นิน่า เกิดขึ้นโดยมีเหตุปัจจัยที่สนใจในพุทธศาสนา

ถ. ในความรู้สึกของคุณนี้เองเห็นว่า พระพุทธศาสนามีความเหมาะสมมากกว่าไหม

นิน่า ดิฉันมีความรู้สึกเสมอ เปรียบเทียบไม่ได้เลย คริสต์ศาสนาหรือพุทธศาสนาเป็นชื่อ ความสำคัญอยู่ที่ความเข้าใจลักษณะของการเห็นเดี๋ยวนี้ การได้ยินเดี๋ยวนี้ นี่เป็นความสนใจของดิฉัน ไม่จำเป็นต้องคิดเรื่องศาสนาเลย ไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบ ที่ปรากฏเดี๋ยวนี้เป็นความสนใจของดิฉัน

ถ. ท่านพูดเองเป็นอย่างไร

นิน่า ต้องให้ตอบเอง

ท่านพูด ความสนใจของผมในพระพุทธศาสนา คุณนี่มาเมืองไทย ได้เรียนเกี่ยวกับพุทธศาสนา directly concern the reality of everyday life I think it's the most important thing.

นิน่า แต่ก่อนนับถือคริสต์ศาสนา มาเมืองไทยและรู้เรื่องพุทธศาสนา ไม่สนใจในอย่างอื่น เพราะเข้าใจว่า พุทธศาสนาเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันนี่เอง

ถ. ถ้าอย่างนั้น เราก็มีความคิดเห็นเป็นแนวเดียวกัน ทางพวกผมที่เป็นประชาชนชาวไทยมีความยินดีอย่างมาก

ผู้ฟัง ดิฉันก็ขออนุโมทนา เพราะว่าพระพุทธศาสนานั้นไม่ใช่ว่าจะเป็นของประเทศไทยเรา ก็หลายประเทศ หลายชาติ หลายภาษา เรียกว่าเป็นของที่อนุเคราะห์เกื้อกูลแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เป็นโชค เป็นลาภอันประเสริฐ

นิน่า ดิฉันพูดภาษาไทยมานานแล้ว จะขอให้อาจารย์พูด

ผู้ฟัง ผมอยากจะสรรเสริญว่า ผมเกิดมาในเมืองไทย ปลูกฝังแต่ชาดฟ้าเหลือง แต่ทั้งท่านพูดและผู้รจนาหนังสือเล่มนั้นได้เข้าไปถึงใจกลางของพระธรรม ผมขอแสดงความยินดี และหวังว่าเพื่อนชาวตะวันตกทั้งหลายคงจะรู้อย่างท่านพูดและคุณนิน่า

สุ. ขอขอบคุณและอนุโมทนาคุณนิน่า เข้าใจว่าท่านผู้ฟังและผู้ที่ย่านหนังสือแล้ว อาจจะมีเรื่องถามคุณนิน่าอีก แต่เวลาจำกัด และก็ไมทราบว่าจะเมื่อไรจะได้พบคุณนิน่าอีก ซึ่งท่านผู้ฟังวันนี้ก็คงไม่ทราบใช่ไหมว่า อะไรจะเกิดขึ้น

ไม่มีใครรู้ ทุกอย่างที่จะเกิดแต่ละอาทิตย์ แต่ละขณะ แต่ละวัน เพราะฉะนั้น ย่อมเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยจริง ๆ

สำหรับเรื่องของวิบาก ทุกขณะที่ทุกท่านเห็นให้ทราบว่า ขณะที่เราเห็นเป็นวิบากของจริง ๆ ในชีวิตประจำวัน เวลาที่ได้ยินก็เหมือนกัน ขณะใดที่ได้ยิน อาจจะหลงลืมไปแล้ว ก็ไม่ทราบว่า ขณะนั้นเป็นวิบาก แต่เวลาที่สติปัฏฐานเกิดขึ้น รู้ทันทีว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรมที่มีปัจจัยจึงเกิดขึ้น อย่างการได้ยินเสียง ขณะนี้อาจจะไม่มีเสียงปรากฏ แต่ขณะต่อไปจะไม่มีใครทราบล่วงหน้าเลยว่า สภาพธรรมที่ได้ยินนั้นจะเกิดขึ้นได้ยินเสียงอะไร นี่คือการเกิดขึ้นเพราะกรรมในอดีตเป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น ไม่ใช่แต่เพียงรู้คร่าว ๆ ว่า ขณะเห็น ขณะได้ยิน ขณะได้กลิ่น ขณะลิ้มรส ขณะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส ขณะนั้นเป็นวิบาก แต่ว่าสามารถจะรู้ชัดในลักษณะของวิบากที่ปรากฏโดยสติเกิดขึ้นระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่รู้สิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ขณะหนึ่งขณะใดก็ได้

เวลาที่ได้ยินเสียงไม่มีใครรู้ล่วงหน้าว่า ใครจะได้ยินเสียงอะไร เนื่องจากกรรมเป็นปัจจัยให้เกิดการได้ยินเสียงนั้น แต่เวลาที่ได้ยินเสียงแล้ว ทุกท่านคิดเหมือนกันหรือเปล่า บางท่านเป็นกุศล บางท่านเป็นอกุศล เพราะฉะนั้น หลังจากที่ได้ยินแล้ว กุศลและอกุศลไม่ใช่วิบาก แต่ทางตาที่เห็น ทางหูที่ได้ยิน ทางจมูกที่ได้กลิ่น ทางลิ้นที่ลิ้มรส ทางกายที่กระทบโผฏฐัพพะ เป็นวิบาก แล้วแต่กรรมจริง ๆ เพราะไม่รู้ว่า จะเห็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี ได้ยินเสียงที่ดีหรือไม่ดี เลือกไม่ได้ ทั้ง ๆ ที่ปรารถนาจะได้รับอารมณ์ที่ดีทั้งนั้น แต่เวลาที่วิบากดับไปแล้ว ก็อาจจะเป็นกุศล หรืออกุศล ไม่ใช่วิบาก

ถ้าท่านจะดูชีวิตของบุคคลอื่น อาจจะเห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ไม่คาดฝันเกิดขึ้น ซึ่งเป็นไปได้ตามกรรม และเป็นที่ยกมาถึงว่า ทำไม่ถึงช่างวิจิตรต่าง ๆ กันอย่างนั้น ตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์บ้าง หรือว่าเรื่องของญาติมิตรทั้งหลายบ้าง นั่นก็พอที่จะเห็นได้ว่า แต่ละชีวิตย่อมเป็นไปตามกรรม แต่เวลานั้นเป็นเรื่อง ซึ่งเวลาที่สติปัฏฐานเกิดขึ้นจริง ๆ จะรู้ว่า ในขณะใดเป็นวิบาก ในขณะใดไม่ใช่วิบาก สำหรับตัวท่าน

เพราะถ้าเป็นเรื่องของคนอื่น นั่นเป็นเรื่องของวิบาก แต่ไม่ใช่สติที่กำลังรู้ลักษณะของสภาพนามธรรมซึ่งเป็นวิบากที่ปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

ทุกท่านอ่านหนังสือพิมพ์ ในยุคนี้ สมัยนี้ ทุกท่านก็ดูละคร ดูหนัง แล้วแต่ว่าจะที่โรงหนัง หรือที่บ้าน เป็นละครโทรทัศน์ หนังสือโทรทัศน์ก็ตามแต่ สติเคยระลึกถึงวิบากขณะที่กำลังดูละครบ้างไหม เป็นเรื่องใช่ไหม เหมือนอย่างกับเวลาที่มีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้น ก็คิดว่า วิบากของแต่ละบุคคลข้างวิจิตรต่าง ๆ ไปตามกรรม แต่วิบากแท้ ๆ ในขณะที่ตากำลังเห็น ขณะที่อ่านหนังสือพิมพ์ หรือว่ากำลังดูละครโทรทัศน์ นั่นแหละเป็นวิบากแท้ ๆ ที่สติจะต้องระลึกถึง

ท่านผู้ฟังเคยรอดพ้นจากอันตรายอะไรบ้างไหม ขณะนั้นเป็นเพราะกรรมของท่านเองทำให้ท่านรอดพ้นจากภัยอันตรายเหล่านั้น หรือว่าเป็นเพราะวัตถุสิ่งอื่น บุคคลอื่น นี่เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาเพื่อที่จะได้เข้าใจในกัมมัสสกตาญาณว่า ทุกท่านมีกรรมเป็นของตนเอง เพราะฉะนั้น วิบากทั้งหลายเกิดเพราะกรรม เป็นผลของกรรมของท่านเองที่ได้กระทำแล้ว แม้แต่การที่จะรอดพ้นจากอันตรายต่าง ๆ หรือการที่จะได้รับอันตรายต่าง ๆ ก็ต้องเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย คือ กรรมของตนเอง เป็นผู้ที่เข้าใจชัดเจนในเรื่องของวิบากและในเรื่องกรรมของตน

ผู้ฟัง ดิฉันขอยกตัวอย่าง เช่น อ่านข่าวหนังสือพิมพ์เรื่องผู้หญิงถูกข่มขืน หรือว่าถูกฆ่า เราก็จะเดือดร้อนขึ้นมาทันที ทั้ง ๆ ที่บุคคลนั้นไม่ใช่ญาติพี่น้องของเรา เพราะว่าเราเกลียดสิ่งที่ไม่ดี ไม่งาม แต่เมื่อปฏิบัติธรรมแล้วก็ค่อย ๆ เชื่อว่า ทุกคนมีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัยของตัวโดยเฉพาะจริง ๆ แต่เราผู้ไม่รู้อะไร ก็วิ่งเข้าไปรับเอาอกุศลของคนอื่นมาเป็นอกุศลของตน โดยความเป็นตัวตนที่ไม่รู้จักว่า ทุกคนได้สะสมเหตุปัจจัยของตนมาอย่างนั้น ๆ

๙๘๖

สุ. สำหรับอรรถ คือ ความหมายที่เป็นลักษณะของจิตประการต่าง ๆ
 ประการแรก ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติที่รู้แจ้งอารมณ์
 ประการที่สอง ชื่อว่าจิต เพราะสังสมสันดานของตนด้วยสามารถแห่งชวนวิถิ
 ประการที่สาม ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติอันกรรม กิเลส สังสมวิบาก
 ซึ่งทุกท่านจะเห็นได้ว่า วิบากที่เกิดขึ้นต่าง ๆ กันไปตามการสังสมของกรรมและกิเลส
 อันเนื่องกับลักษณะของจิตประการที่ ๔ คือ

อนึ่ง จิตแม้ทุกดวง ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดย
 อำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม

นี่เป็นอรรถ คือ ลักษณะ ของจิตประการที่ ๔ ซึ่งสืบเนื่องกับลักษณะประการ
 ที่ ๓ ที่ว่า ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติอันกรรม กิเลส สังสมวิบาก

วิบากที่ปรากฏต่างกัน ต่างกันตามอรรถคือความหมายที่เป็นลักษณะของจิต
 ประการที่ ๔ ที่ว่า ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดยอำนาจแห่ง
 สัมปยุตตธรรม

พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ครอบคลุมทั้งอรรถและพยัญชนะ วิบาก
 ซึ่งเป็นผลในปัจจุบันของชาตินี้ของทุกท่านต่างกัน เพราะความวิจิตรของกรรมและจิตที่
 สะสมมาในอดีตต่าง ๆ กัน เพราะเหตุว่า ที่ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตร
 ซึ่งแปลว่า ต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ที่วิจิตร คือ ต่าง ๆ

ต้องมีเหตุที่ทำให้จิตต่างกัน เพราะฉะนั้น อะไรเป็นเหตุที่ทำให้จิตต่างกัน
 จิตเป็นสังขารธรรม เป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นซึ่งจะต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งโดยเจตสิก
 เจตสิกเป็นธรรมชาติอีกประเภทหนึ่งที่เกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต รู้อารมณ์เดียวกับจิต
 และเกิดที่เดียวกับจิต เพราะฉะนั้น เจตสิกนั่นเองเป็นสัมปยุตตธรรมที่เกิดกับจิต ที่ทำ
 ให้จิตต่าง ๆ กันไป

ในอดีตจิตของแต่ละท่านก็ต่างกันมาก จนกระทั่งทำให้ผล คือ วิบาก ในปัจจุบันต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นประชาชนมากน้อยสักเท่าไรในโลก ย่อมต่างกันตามกรรม ตามความวิจิตรของเหตุ ตั้งแต่รูปร่างหน้าตา จนกระทั่งถึงการได้ลาภ การเสื่อมลาภ การได้ยศ การเสื่อมยศ สุข ทุกข์ นินทา สรรเสริญ ซึ่งล้วนแต่เป็นผลที่มาแต่เหตุในอดีตที่ต่างกัน เมื่อเหตุในอดีตทำให้วิบากในปัจจุบันต่างกันตั้งแต่เกิด จนกระทั่งถึง แม้แต่จะสิ้นชีวิตก็ยังไม่มีการรู้ตัว แต่ละท่านจะจากโลกนี้ไปโดยอาการอย่างไร ในวัน ไหน นอกบ้านหรือว่าในบ้าน บนบกหรือว่าในน้ำ ด้วยโรคภัยไข้เจ็บชนิดหนึ่งชนิดใด ก็ไม่มีใครสามารถที่จะรู้ได้ ซึ่งย่อมเป็นไปตามกรรมที่เป็นเหตุในอดีต

วิบากในปัจจุบันชาติที่เห็นก็ต่างกันจริง ๆ และไม่ใช่แต่เฉพาะวิบากในปัจจุบันที่ ต่างกัน แม้เหตุ คือ ความวิจิตรของจิตในปัจจุบันชาตินี้เอง ก็ยังต่างกันออกไปอีก สำหรับที่จะให้เกิดวิบาก คือ ผลข้างหน้า ที่ต่างกันออกไป

เพราะฉะนั้น ความต่างกัน คือ ความวิจิตร ไม่มีที่สิ้นสุดตามสัมปยุตตธรรม คือ เจตสิกที่เกิดร่วมด้วย ฉะนั้น ควรที่จะได้ทราบความหมายของสัมปยุตตธรรมว่า ปรมาตมธรรมมี ๔ คือ จิตปรมาตม ๑ เจตสิกปรมาตม ๑ รูปปรมาตม ๑ นิพพานปรมาตม ๑

สำหรับจิตและเจตสิกเป็นสภาพธรรมซึ่งเกิดร่วมกัน พร้อมกัน ปราศจากกัน ไม่ได้ แยกกันไม่ได้ เมื่อเกิดขึ้นพร้อมกัน ก็ดับพร้อมกัน มีอารมณ์เดียวกัน เกิดที่ เดียวกัน นั่นคืออรรถของสัมปยุตตธรรม

อภิญญสาลินี ธรรมสังคณีปกรณ์ จิตตูปาทกัณฑ์ มีข้อความว่า

จริงอยู่ เมื่อรูปธรรมและอรูปธรรมเกิดร่วมกัน รูปย่อมเกิดร่วมกับอรูป แต่ไม่ เกี่ยวข้อง ไม่สัมปยุตต์กัน

อรูปก็เหมือนกัน คือ เกิดร่วมกับรูป แต่ไม่เกี่ยวข้อง ไม่สัมปยุตต์กัน

และรูปก็เกิดร่วมกับอรูป แต่ไม่เกี่ยวข้อง ไม่สัมปยุตต์กัน

ส่วนอรูป โดยนิยามทีเดียวเกิดร่วมกันกับอรูป เกี่ยวข้องกัน สัมปยุตต์กันทีเดียว

ที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ก็เพื่อที่จะให้ประจักษ์ชัดจริง ๆ ว่า นามธรรมไม่ใช่รูปธรรมนั่นเอง โดยขั้นของการฟัง ซึ่งเป็นสังขารขั้นที่จะค่อย ๆ ประจักษ์กว่าสติปัฏฐานจะเกิด และน้อมระลึก พิจารณา รู้ลักษณะของนามธรรม รู้ลักษณะของรูปธรรม จนกว่าลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจะปรากฏโดยสภาพที่แยกขาดจากกัน ไม่เกี่ยวข้องกัน ไม่สัมปยุตต์กัน แม้ว่าจะเกิดร่วมกัน

เพราะฉะนั้น สำหรับนามธรรม คือ จิตและเจตสิก ใช้คำว่า สัมปยุตตะ เพราะเข้ากันได้ และเกี่ยวข้องโดยเหตุ ๔ ประการ ท่านใช้คำว่า โดยประการต่าง ๆ คือ นอกจากจะเกิดร่วมกันแล้ว ก็ยังรู้อารมณ์เดียวกันด้วย

ดูเป็นเรื่องธรรมดา แต่ให้เห็นว่า สภาพของนามธรรมเป็นสภาพที่ละเอียด และละเอียดกว่ารูปธรรม ซึ่งรูปธรรมก็แยกออกเป็นรูปหยาบและรูปละเอียด แต่แม้กระนั้นสภาพธรรมที่เป็นรูปละเอียด ก็ยังไม่ละเอียดเท่ากับนามธรรม

ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ ตักกนิบาต วรรคที่ ๓ รูปสูตร ข้อ ๒๕๑ มีข้อความที่แสดงว่า อรูปธรรมละเอียดกว่ารูปธรรม

ข้อความในรูปสูตรมีว่า

จริงอยู่ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสแล้ว เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อรูปละเอียดกว่ารูป นิโรธละเอียดกว่าอรูป ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้วในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

สัตว์เหล่าใดเข้าถึงรูปภพ และสัตว์เหล่าใดดำรงอยู่ในรูปภพ สัตว์เหล่านั้นไม่รู้ชัดซึ่งนิโรธ เป็นผู้ยังต้องกลับมาสู่ภพใหม่ ส่วนชนเหล่าใดกำหนดรู้รูปภพแล้ว ไม่ดำรงอยู่ในรูปภพ ชนเหล่านั้นย่อมหนีไปไปในนิโรธ เป็นผู้ละมัจจุเสียได้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้หาอาสวะมิได้ ถูกต้องมตธาตุนั้นไม่มีอุปนิสัยด้วยนามกายแล้ว กระทำให้แจ้งซึ่งการสลัดคืนอุปนิสัย ย่อมแสดงบพอันไม่มีความไศก ปราศจากกุศล ฯ

เนื้อความแม่นยำพระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว
ฉะนี้แล ฯ

จบ สูตรที่ ๔

ถ้าจะกล่าวถึงพระสูตรนี้ทั้งหมด ก็เกี่ยวข้องถึงเรื่องของภพภูมิต่าง ๆ ด้วย
เพราะฉะนั้น ควรพิจารณาถึงข้อความที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า *อรูปละเอียดกว่ารูป*
นิโรธ (นิพพาน) ละเอียดกว่าอรูป เพื่อที่จะได้เข้าใจจริง ๆ ในลักษณะของนามธรรม
ประโยชน์ คือ สติจะได้ระลึกในขณะนี้ และปัญญาสามารถที่จะรู้ลักษณะของสภาพ
ธรรมที่ละเอียดกว่ารูป

สภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ ท่านผู้ฟังไม่เคยประจักษ์ชัดว่า
เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เพราะขณะใดที่ยังเห็นว่าเป็นคน เป็นโต๊ะ เป็นเก้าอี้ เป็น
วัตถุสิ่งต่าง ๆ ขณะนั้นไม่ใช่ปัญญาที่รู้จริง ๆ ว่า ไม่มีคน ไม่มีโต๊ะ ไม่มีเก้าอี้ ในขณะ
ที่สภาพนั้น ๆ กำลังปรากฏทางตา สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล
ไม่ใช่ตัวตน เป็นรูปชนิดหนึ่ง เป็นของจริงกำลังปรากฏ ขอเพียงให้ปัญญารู้ชัดจริง ๆ
ว่า ไม่ใช่คน ไม่ใช่โต๊ะ ไม่ใช่เก้าอี้ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้นจริง ๆ อย่าง
นี้ถูกหรือผิด

สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น รู้แค่นี้ตาม
ความเป็นจริง รู้ได้ไหม ยากหรือง่าย หยาบหรือละเอียดที่จะรู้ว่า ไม่ใช่คน ไม่ใช่สัตว์
เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นรูปที่มีจริง เพราะกำลังปรากฏ รูปที่กำลังปรากฏทาง
ตาที่จะรู้ว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย หยาบหรือละเอียด ท่านผู้ฟังอาจจะคิดว่า
ละเอียดแล้ว แต่ความจริงโดยนัยของรูป ๒๔ รูป สิ่งที่ปรากฏทางตาไม่ใช่รูปละเอียด
เป็นรูปหยาบ ทั้ง ๆ ที่เป็นรูปหยาบ ก็ยังไม่รู้รูปหยาบตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น การที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมซึ่งเป็นสภาพเห็น ขณะนี้
กำลังเห็นจริง ๆ มีสภาพเห็นเป็นนามธรรม ไม่ใช่รูปที่ปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น
นามธรรมก็เป็นสภาพที่ละเอียดกว่ารูป นามธรรมทั้งหมดเป็นสภาพที่ละเอียดกว่ารูป
ทั้งจิตและเจตสิกเป็นสภาพที่ละเอียดกว่ารูป เพราะข้อความใน *อภิญญาสาธิตี* แสดงว่า

ถึงแม้ว่ารูปจะเกิดพร้อมกับรูปก็จริง แต่ว่ารูปไม่ได้เกี่ยวข้อหรือสัมปยุตต์กับรูปซึ่งเกิดร่วมกัน ต้องพิจารณาให้ละเอียดเข้าไปอีก ธาตุดิน น้ำ ไฟ ลม เป็นมหาภูตรูป ๔ ต้องเกิดพร้อมกัน จะขาดรูปหนึ่งรูปใดไม่ได้ จะมีแต่ธาตุดินเกิดขึ้นโดยไม่มีธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมไม่ได้ จะมีแต่ธาตุไฟเกิดขึ้นโดยไม่มีธาตุน้ำ ธาตุดิน ธาตุลมไม่ได้ จะมีธาตุลมเกิดขึ้นโดยไม่มีธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุน้ำไม่ได้ จะมีแต่ธาตุน้ำเกิดขึ้นโดยไม่มีธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลมไม่ได้ ซึ่งแต่ละธาตุนั้นแม้ว่าจะเกิดพร้อมกัน ร่วมกันดับพร้อมกันด้วยก็จริง แต่รูปทั้งหมดไม่เกี่ยวข้องกัน ไม่สัมปยุตต์กัน เพราะรูปนั้นเป็นธรรมชาติที่หยาบกว่านามธรรม

ธาตุไฟไหม้ธาตุดินได้ไหม้ ไหม้ธาตุน้ำได้ไหม้ ไม่ได้ เราอาจจะมองเห็นวัตถุที่แปรสภาพโดยการถูกไฟเผาก็จริง แต่ว่าธาตุไฟนั้นไม่สามารถที่จะไหม้ธาตุดินได้ เพราะเหตุว่าทั้ง ๔ ธาตุจะต้องเกิดร่วมกัน พร้อมกัน ถ้าธาตุไฟไหม้ธาตุดินที่เกิดขึ้นร่วมกันจะยังเหลือธาตุดินไหม้ หรือถ้าธาตุไฟไหม้ธาตุน้ำ ก็จะต้องกล่าวว่า ธาตุนั้นมีลักษณะร้อน เพราะถูกธาตุไฟไหม้ แต่ธาตุดินไม่มีลักษณะร้อน ธาตุดินมีลักษณะเย็นแข็ง ธาตุไฟมีลักษณะร้อน ธาตุน้ำมีลักษณะเอิบอาบเกาะกุม ธาตุลมมีลักษณะไหว เครื่องตั้ง

เพราะฉะนั้น ข้อความในพระไตรปิฎกแสดงว่า ภาวะ คือ ลักษณะที่ปรากฏของธาตุแปรเปลี่ยนได้ แต่ว่าลักษณะของแต่ละธาตุเปลี่ยนไม่ได้ แม้กระนั้นก็ไม่สัมปยุตต์กัน ไม่เกี่ยวข้องกัน ไม่ใช่นามธรรม ไม่ใช่นามธาตุ แต่นามธาตุ ถึงแม้ว่าจิตไม่ใช่เจตสิก และเจตสิกมีถึง ๕๒ ประเภท เจตสิกแต่ละประเภทก็ต่างกันออกไปว่า ผัสสเจตสิกไม่ใช่เวทนาเจตสิก ไม่ใช่สัญญาเจตสิก ไม่ใช่เจตนาเจตสิก เป็นสภาพธรรมที่มีลักษณะต่างกันอย่างก็จริง มีกิจการงานต่างกัน มีเหตุใกล้ให้เกิดต่างกัน แต่เกิดร่วมกัน พร้อมกัน เกี่ยวข้องกัน และสัมปยุตต์กัน เพราะว่ามีอารมณ์เดียวกัน ช่วงเวลาที่จิตและเจตสิกเกิดขึ้น สั้นมาก น้อยมาก

ไม่มีใครสามารถเปรียบเทียบได้เลยว่า การเกิดดับของจิตนี้เร็วสักแค่ไหน เร็วจนเกินกว่าจะอุปมาเปรียบเทียบกับความเร็วทั้งหลายได้ เพราะว่าเพียงเกิดขึ้นและดับไป มี

อายุเพียง ๓ ขณะ คือ ขณะเกิดเป็นอุปาทขณะ วิถีขณะ ขณะที่ตั้งอยู่ คือ ขณะที่ยังไม่ดับไป และภังคขณะ ขณะที่ดับ ๓ ขณะนี้เร็วเหลือเกิน และทันทีที่เกิด ทั้งจิตและเจตสิกซึ่งเป็นนามธรรมก็เกิดพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน จึงเกี่ยวข้อง สัมปยุตต์กัน และกัดับไป

เพราะฉะนั้น สำหรับคำว่า สัมปยุตตธรรม หรือสัมปยุตตปัจจัย ใช้เฉพาะกับนามธรรม คือ จิตและเจตสิก ซึ่งเป็นนามธรรมที่รู้อารมณ์เท่านั้น

ต่อไปจะได้ทราบถึงปัจจัยของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นจิต เจตสิก รูปที่เกิดขึ้น ล้วนมีปัจจัยให้เกิดขึ้น และปัจจัยก็ไม่ใช่อันจิตนั่นเองเป็นปัจจัยให้กับสภาพธรรมอื่นซึ่งเกิดร่วมกัน หรือว่าเกิดเพราะจิตนั้นเป็นปัจจัย เจตสิกก็เป็นปัจจัยให้จิตและเจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดร่วมกันนั่นเอง และรูปก็เป็นปัจจัยให้รูปหรือนามธรรมเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น นามธรรมก็เป็นปัจจัยให้นามธรรมอื่นเกิดขึ้นโดยสัมปยุตตปัจจัย แต่เวลาที่นามธรรมเป็นปัจจัยให้รูปธรรมเกิดขึ้น จะไม่ใช่คำว่า สัมปยุตต์ แต่จะเป็นโดยปัจจัยอื่น หรือว่ารูปธรรมก็เป็นปัจจัยให้นามธรรมเกิดขึ้นได้ เป็นปัจจัยให้รูปธรรมเกิดขึ้นได้ แต่ไม่ใช่โดยสัมปยุตตปัจจัย

ทรงแสดงลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงโดยละเอียด เพื่อทรงอนุเคราะห์ให้เวลาที่สติระลึก จะได้ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมได้ตรงตามความเป็นจริงว่า นามธรรมเป็นแต่เพียงสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ส่วนรูปธรรมนั้นแม้ว่าจะปรากฏ แต่อวิชชาเป็นสภาพซึ่งไม่สามารถที่จะแทงตลอด หรือรู้ชัดแม้ในสิ่งซึ่งกำลังปรากฏ

ผู้ฟัง ถ้าหากว่าไม่เจริญสติก็ไม่ทราบ คือ การกระทบสัมผัสที่เราเรียกว่า ลม บางครั้งรู้สึกสภาพของธาตุลมที่ไหวตามผิวของร่างกาย รู้สึกไหว แต่บางครั้ง เมื่อมีสติระลึกถึง ก็มีสติระลึกถึงสภาพเย็น และบางครั้งก็มีสติระลึกถึงลมที่กระโชกมา รู้สึกว่า ร้อน ทั้ง ๆ ที่เกิดจากการสัมผัสของธาตุลม แต่ปรากฏโดยลักษณะของธาตุไฟ และบางครั้งก็ปรากฏโดยลักษณะของธาตุลมจริง ๆ ก็มี ซึ่งความรู้สึกที่สัมผัสนั้นไม่ใช่ว่า ทุกครั้งเมื่อถูกลมแล้วจะต้องรู้สึกถึงว่าไหว แต่ขณะใดที่มีสภาพใดปรากฏก็ให้รู้ ให้มีสติ

ระลึกไว้ในสภาวะตามความเป็นจริง อย่างที่อาจารย์ได้กล่าวไว้ เพราะฉะนั้น ทำให้มีความเชื่อว่า ที่ใดมีธาตุลม ที่นั่นมีธาตุไฟ ธาตุน้ำ ธาตุดิน ร่วมอยู่ด้วย

ถ. ขอลาอาจารย์ เพราะจะกลับบ้านนอกแล้ว จะไปพูดให้ลูกหลานฟัง พูดก็ยังไม่ค่อยเป็น จำก็ยังไม่ค่อยจะได้ ฉันท่านหนังสืออาจารย์แถวหนึ่งตั้ง ๕ วัน ยังไม่ได้สักตัว จะทำอย่างไร อยากจะรู้ว่า ในพระไตรปิฎกที่อาจารย์ได้เรียนมา การพูดมุสา โทกกันอะไรอย่างนี้ เป็นบาป ตกนรกไหม

ส. ถ้าทำให้คนอื่นเดือดร้อน เป็นกรรมบถ ทำให้เกิดในอบายภูมิ

ถ. เมียโกหกผัว ผัวโกหกเมียอย่างนี้มีเวรไหม มีนรกไหม

ส. ทำให้คนอื่นเดือดร้อน ถ้าเป็นผลของกรรมนั้น ก็ทำให้ตกนรกได้

ถ. นรกมีจริงไหม

ส. นรกมีจริง แต่ว่าใครจะไปเกิดเมื่อไร ไม่ทราบ แต่มี เพราะฉะนั้น ก็เลวทั้งหลายเมื่อสำเร็จลง กรรมที่ได้กระทำแล้ว ชื่อว่ามีภูมิซึ่งได้แล้ว ทุกท่านมีภูมิที่ได้แล้ว กามสุขคติภูมิ ถ้าเป็นผลของกุศลกรรม และทุคติหรืออบายภูมิเป็นผลของอกุศลกรรม ทุกท่านมีภูมิรออยู่แล้ว เพียงแต่ว่าท่านจะไปภูมิไหน เมื่อไร เพราะกรรมอะไร แต่ให้ทราบว่า มีภูมิที่รออยู่แล้ว

ถ. เขาไม่ได้ทำจริง เราไปโทษ ไปว่าเขา มีกรรมไหม

ส. ทั้งนั้น ทุกอย่างที่เป็นอกุศล

ถ. ถ้าจริงแล้วไม่เป็นไร ถ้าไม่จริงคนที่ว่าก็มีเวร

ส. เป็นอกุศล เวรเป็นอย่างไรร

ถ. ก็มาถามอาจารย์

ส. เป็นอกุศลกรรมซึ่งจะให้ผลเป็นอกุศลวิบาก ไปเกิดในอบายภูมิ หรือไม่ก็ได้รับทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ต่างๆ กันไป

ถ. มีกรรมเหมือนกัน ว่าเขาแล้วไม่จริง ว่าเขาผิดไป คนที่พูดก็ต้องรับกรรม แต่ถ้าจริง เขาก็มีกรรมของเขาเอง

ส. ใช่

๙๘๗

ถ. พังอาจารย์พูดความละเอียดของนามที่ต่างกับรูป การเจริญสติปัฏฐานนี้ฟังดูแล้วเหมือนกับว่า อวินิพโกรูป ๘ มีตัวตนทุกรูป

ส. ไม่ได้บอกว่ามีตัวตนเลย

ถ. นี่เป็นความคิด และในนามธรรมก็มีตัวตนเข้าไปติดอยู่ด้วย รูปก็มีตัวตนเข้าไปติด เรามาฟังอาจารย์เรื่องการเจริญสติปัฏฐาน คล้าย ๆ กับเรามาสร้างเครื่องมือขึ้นมาชนิดหนึ่งเพื่อมาแกะตัวตนหรือบัญญัติธรรมให้ออกจากของจริง ในลักษณะทั้งนามทั้งรูป จะเป็นเช่นนี้หรือเปล่า

ส. พระธรรมที่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด เพื่อให้ผู้ที่เป็นเนยบุคคลหรือปทปรมบุคคลได้พิจารณา ได้ไตร่ตรอง ได้อบรม จนกระทั่งเป็นสติปัฏฐาน จนกระทั่งปัญญาสมบูรณ์สามารถที่จะแทงตลอดรู้แจ้งชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ทรงพระมหากรุณาแสดงไว้โดยละเอียด ไม่คลาดเคลื่อน หรือว่าไม่ผิดไปเลย

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญวิปัสสนาเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะค่อย ๆ รู้ในลักษณะของสิ่งที่ปรากฏตรงขึ้น จนกว่าจะประจักษ์ชัดจริง ๆ แต่ถ้าไม่อาศัยการฟังโดยละเอียด ก็จะไม่มีการขันธ์ปรุงแต่งให้เป็นสติปัฏฐานที่จะน้อมระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏ ซึ่งมีจริง ๆ ปรากฏอยู่เสมอตลอดชีวิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. วิบากจิตกับรูปต่างกันอย่างไร รูปเป็นวิบากหรือเปล่า

ส. วิบาก ได้แก่ นามธรรมเท่านั้น รูปเป็นผลของกรรม เป็นกัมมชะที่เรียกว่ากัมมชรูป แต่ไม่ใช่วิบาก

ถ. อย่างรูปภายนอกที่เราเห็นอยู่นี้

ส. รูปทั้งหมด ไม่ใช่วิบาก

ถ. จิตเท่านั้นที่เป็นวิบาก

ส. จิตและเจตสิกเป็นวิบาก เป็นสัมปยุตตธรรม เป็นสัมปยุตตปัจจัยซึ่งกันและกัน

ถ. แต่ว่ารูปไม่เกี่ยว

ส. รูปไม่ใช่สัมปยุตตธรรม รูปเกิดพร้อมจิตได้ รูปเกิดพร้อมรูปได้ แต่รูปที่เกิดพร้อมจิตไม่เกี่ยวข้องกับจิต เป็นการที่จะทำให้รู้ความต่างกันของรูปธรรมว่า ไม่ใช่นามธรรม ให้เห็นแจ้งจริง ๆ ว่า รูปเป็นเพียงรูปธรรม แม้ว่าจะเกิดพร้อมจิตก็ไม่ใช่นามธรรม และรูปซึ่งเกิดพร้อมรูปด้วยกันก็ไม่เกี่ยวข้องกัน ไม่ใช่สัมปยุตตธรรม ไม่ใช่สัมปยุตตปัจจัย

การศึกษาธรรม ถ้าศึกษาโดยละเอียด และเป็นความเข้าใจที่ชัดเจนจริง ๆ ก็ไม่ต้องท้อ วันนี้ได้ยินคำว่า สัมปยุตตธรรม ซึ่งหมายความว่าถึงนามธรรม ได้แก่ จิตและเจตสิกเท่านั้น ซึ่งจิตและเจตสิกจะเกิดโดยไม่มีปัจจัยไม่ได้ เพราะฉะนั้น เมื่อจิตและเจตสิกเกิดร่วมกัน จิตเป็นสัมปยุตตปัจจัยให้เจตสิกที่เกิดร่วมกันเกิดขึ้น เจตสิกเป็นสัมปยุตตปัจจัยให้จิตที่เกิดร่วมกันเกิดขึ้น เป็นปัจจัยโดยปัจจุบัน หมายความว่าปัจจัยและปัจจัยุบันธรรมคือธรรมที่เกิดเพราะปัจจัยนั้น เกิดพร้อมกัน และดับพร้อมกัน เป็นสภาพธรรมที่ละเอียดกว่ารูป เพราะว่ารู้อารมณ์เดียวกันและเกี่ยวข้องกัน

ผัสสะกระทบอารมณ์ใด เวทนาารู้สึกในอารมณ์นั้นพร้อมกันทันที ไม่ได้แยกกันเกี่ยวข้องกัน สัมปยุตต์กัน แต่ถ้าผัสสะดับไป เวทนาเกิดขึ้น เวทนาจะรู้ในอารมณ์ที่ผัสสะกระทบได้อย่างไร เพราะผัสสะกระทบและดับไปแล้ว เวทนาเกิดภายหลัง เวทนาจะรู้อารมณ์ที่ผัสสะกระทบและดับไปได้อย่างไร เพราะฉะนั้น เวทนาและผัสสะเกิดพร้อมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน เป็นปัจจัย คือ เป็นสัมปยุตตปัจจัยซึ่งกันและกัน

เพราะฉะนั้น เรื่องของปัจจัยเป็นเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังมี กำลังเป็น กำลังปรุงแต่ง เป็นปัจจัยซึ่งกันและกันเกิดขึ้น จะทราบหรือไม่ทราบก็ตามแต่ แต่ว่าสภาพธรรมทั้งหลายที่เกิดดับอยู่ทุกขณะจิตนี้เป็นปัจจัย และมีปัจจัยทำให้เกิดขึ้น ซึ่งก็แยกตามสภาพของธรรมนั้น ๆ เช่น รูปธรรมไม่ใช่นามธรรม เพราะฉะนั้น รูปธรรมทั้งหมดไม่ใช่สัมปยุตตธรรม ไม่เป็นสัมปยุตตปัจจัย

แต่เวลาที่รูปธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรม เช่น จักขุปสาทเป็นปัจจัยแก่ จักขุวิญญาณ ถ้าไม่มีจักขุปสาท จักขุวิญญาณ การเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาใน ขณะนี้จะมีไม่ได้ จะเกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น รูปธรรมเป็นปัจจัยให้นามธรรมเกิดขึ้นได้ แต่เป็นโดยวิปยัตตปัจจัย ไม่ใช่สัมปยุตตปัจจัย

เพราะฉะนั้น ความหมายของวิปยัตตปัจจัย คือ นามธรรมเป็นปัจจัยแก่ รูปธรรม หรือรูปธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรม ชื่อว่าวิปยัตตปัจจัย เพราะไม่ใช่ธรรมที่ สัมปยุตต์กัน หรือว่าเกี่ยวข้องกันอย่างนามธรรม

ถ. ที่กล่าวว่า รูปเกิดพร้อมกับจิตได้ กรุณาอธิบาย และยกตัวอย่างด้วย

ส. จิตตขรูรูป เป็นรูปที่เกิดเพราะจิตเป็นสมุฏฐาน เกิดพร้อมกับอุปาทานะ ของจิต ที่กายของแต่ละบุคคล มีรูปเป็นกลุ่ม ๆ ที่เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน เกิดร่วมกันก็ได้ แต่เพราะไม่ใช่ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ จึงไม่ใช่สัมปยุตตธรรม เพราะฉะนั้น เมื่อแตกย่อยร่างกายออกเป็นส่วนที่ละเอียดที่สุด สำหรับร่างกายของสัตว์ บุคคลที่มีชีวิต จะมีกลุ่มของรูปมากมายหลายกลุ่ม บางกลุ่มเกิดเพราะกรรมเป็น สมุฏฐาน เช่น กลุ่มของจักขุปสาทที่อยู่ตรงกลางตา เกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน ไม่มีใครสามารถสร้างจักขุปสาทรูปได้ ไม่มีใครสามารถใช้เครื่องมือใด ๆ ทั้งสิ้น ที่จะนำเอารูปใด ๆ ที่เป็นอตุตถ์ทั้งหลายมาปรุงแต่งให้เป็นโสตปสาทเกิดขึ้นได้

เพราะฉะนั้น บางรูปเป็นกลุ่มที่เกิดเพราะกรรมเป็นสมุฏฐาน บางรูปเป็นกลุ่มที่เกิด เพราะจิตเป็นสมุฏฐาน บางรูปเป็นกลุ่มที่เกิดเพราะอตุตถ์ คือ ความเย็น ความร้อน เป็นสมุฏฐาน บางรูปเป็นกลุ่มที่เกิดเพราะอาหารที่รับประทานเข้าไปเป็นสมุฏฐาน

ทำไมยิ้มได้ ทำไมพูดได้ ทำไมเดินได้ ทำไมแสดงอาการต่าง ๆ ได้ เมื่อเป็นรูป ของสัตว์บุคคล ก็เพราะมีกลุ่มของรูปที่เกิดเพราะจิตเป็นสมุฏฐาน ทำให้เกิดการ เคลื่อนไหว การกระทำทางกาย ทางวาจา

ถ. ลมหายใจที่เคลื่อนไหวไปนี้จะกล่าวว่า ไหว้ไปเพราะจิตตชวาโยธาตุใหม่

ส. จิตตชวาโยธาตุ ภาษาไทย คือ ธาตุลมที่เกิดเพราะจิตเป็นสมุฏฐาน

ถ. ตาเราที่ไหว กระพริบ หรือเลื้อบไป ก็โดยนัยเดียวกัน ใช่มั้ย
เพราะฉะนั้น การเจริญสติ คือ ตามรู้เรื่องของใจที่เป็นใหญ่อย่างนั้น ๆ สติระลึกรู้
สภาพของความเป็นไปในจิต ในรูปอย่างนั้น ใช่มั้ย

ส. รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ถ. ตามความเป็นจริง ที่เป็นไปอย่างนั้น

ส. ค่อย ๆ รู้ขึ้น มหาภูตรูป ๔ ไม่ได้แยกจากกันเลย แล้วแต่ว่าขณะนั้น
น้อมระลึกรู้ลักษณะของรูปใด ถ้ารู้ลักษณะที่อ่อนหรือแข็ง ขณะนั้นก็กายวิญญูณ
ที่มีปฐวีธาตุเป็นอารมณ์ ถ้ารู้ลักษณะที่เย็นและร้อน ขณะนั้นก็เตโชธาตุเป็นอารมณ์
ขณะที่รู้ลักษณะที่ตึงหรือไหว ขณะนั้นก็มโนธาตุเป็นอารมณ์

ที่จะต้องเข้าใจในวันนี้ คือ ถึงแม้ว่ารูปจะเกิดร่วมกันและดับพร้อมกันก็จริง แต่
รูปทั้งหมดไม่ใช่สัมปยุตตธรรม เพราะว่าไม่ใช่สภาพธรรมที่รู้อารมณ์

สำหรับความละเอียดของนามธรรมซึ่งเป็นสัมปยุตตธรรมและเป็น
สัมปยุตตปัจจัยนี้ ยังมีประการอื่น ซึ่งถ้ากล่าวถึงจะทำให้ท่านผู้ฟังได้พิจารณาเห็น
ความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

ขอกล่าวถึง อนันตรปัจจัย ซึ่งท่านผู้ฟังได้ทราบแล้วว่า เมื่อจิตเกิดขึ้นและดับไป
จิตที่เกิดและดับไปนั้นเป็นปัจจัยทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ไม่มีใครยับยั้งการ
เกิดขึ้นในขณะต่อไปของจิต ตราบใดที่ยังไม่ได้ดับกิเลสเป็นพระอรหันต์ และยังไม่ถึง
จุติจิต ก็จะต้องมีจิตเกิดต่อจากจิตดวงที่ดับไป เพราะจิตทุกดวงเป็นอนันตรปัจจัย เมื่อ
ดับไปแล้วก็ทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น แต่รูปธรรมไม่เป็นเช่นนั้น นี่เป็นความต่างกัน
ของนามธรรมและรูปธรรม

ท่านผู้ฟังอาจจะเห็นว่า รูปก็ไม่ได้สูญหาย อย่างฉกฉวยสภาพ รู้โดยการฟังว่า
เกิดดับ จึงมีการเสื่อม มีโรคตา เพราะถ้าเกิดมาอย่างไรคงอยู่อย่างนั้น ก็ต้องไม่มีโรค
ตาต่าง ๆ แต่เพราะรูปธรรมก็เกิดดับแม้ว่าจะช้ากว่าจิต และเมื่อรูปธรรมหนึ่งดับไป
การดับไปของรูปธรรมนั้นไม่เป็นอนันตรปัจจัยให้รูปธรรมอื่นเกิดต่อ แต่รูปธรรมอื่นซึ่ง
เกิดต่อ เกิดเพราะสมุฏฐานของตนเป็นปัจจัย เช่น ทุกท่านขณะนี้จักขุปสาทกำลัง

เกิดดับอย่างรวดเร็ว จักขุปสาทใดซึ่งเกิดแล้วยังไม่ดับ และกระทบกับรูปารมณ ก็เป็นปัจจัยให้จักขุทวารวิจิตรเกิดขึ้นเห็นรูปารมณ เพราะอาศัยจักขุปสาทที่ยังไม่ดับ แต่เมื่อจักขุปสาทดับไป การดับของจักขุปสาทนั้นไม่ใช่อนันตรปัจจัยที่จะให้จักขุปสาทต่อไปเกิดขึ้น แต่จักขุปสาทที่เกิดต่อจากจักขุปสาทที่ดับไปนั้น มีกรรมเป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น จักขุปสาทรูป โสตปสาทรูป ฆานปสาทรูป ชิวหาปสาทรูป กายปสาทรูป เป็นรูปที่เกิดเพราะกรรมเป็นปัจจัย ถ้ากรรมไม่กระทำให้จักขุปสาทเกิด บุคคลนั้นจะเป็นผู้ที่ตาบอดทันที

เพราะฉะนั้น การดับไปของจักขุปสาทไม่เป็นอนันตรปัจจัยให้จักขุปสาทต่อไปเกิดขึ้น แต่การดับไปของจิตและเจตสิกเป็นอนันตรปัจจัยทำให้จิตและเจตสิกต่อไปเกิดขึ้น นี่เป็นความต่างกันของสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

นอกจากอนันตรปัจจัยก็มีสมนันตรปัจจัย ซึ่งหมายความว่า การเกิดต่อไปของจิตย่อมเป็นไปตามลำดับของปัจจัยด้วยดี เช่น เมื่อปัญจทวาราวชชนจิตดับไปแล้ว ปัญจทวาราวชชนจิตเป็นสมนันตรปัจจัยให้จักขุวิญญานเกิดขึ้น ถ้าขณะนั้นเป็นอารมณ์ที่กระทบจักขุปสาท แต่ถ้าเป็นเสียงที่กระทบโสตปสาท เมื่อปัญจทวาราวชชนจิตดับไปแล้ว ปัญจทวาราวชชนจิตนั้นเป็นสมนันตรปัจจัยให้โสตวิญญานเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น จิตแต่ละดวงเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้นโดยประการต่าง ๆ คือ โดยเป็นปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งถ้าศึกษาโดยละเอียดจะเห็นว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นอนัตตา โดยที่ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพของธรรมนั้น ๆ ได้ เช่น เมื่อปัญจทวาราวชชนจิตดับไป จะไม่ให้จักขุวิญญานเกิดขึ้นถ้าเป็นอารมณ์ที่กระทบกับจักขุปสาท เป็นไปไม่ได้ ไม่มีใครที่สามารถยับยั้งได้เลย เพราะอะไร เพราะปัญจทวาราวชชนจิตเป็นสมนันตรปัจจัยให้จักขุวิญญานเกิดขึ้นหลังจากที่ปัญจทวาราวชชนจิตดับไปแล้ว แต่รูปไม่เป็นอย่างนั้น

เพราะฉะนั้น สัมปยุตตปัจจัยก็ดี อนันตรปัจจัยก็ดี สมนันตรปัจจัยก็ดี เป็นปัจจัยที่เป็นนามธรรมเท่านั้น รูปธรรมทั้งหมดไม่ใช่สัมปยุตตปัจจัย ไม่ใช่อนันตรปัจจัย ไม่ใช่สมนันตรปัจจัย

สำหรับอาเสวนปัจจัยได้เคยกล่าวถึงแล้วในอรรถ คือ ความหมาย ที่เป็นลักษณะของจิตประการที่ ๒ คือ ที่ชื่อว่าจิต เพราะสังสมสันดานของตน ด้วยสามารถชวนวิถิ ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วว่า สำหรับจิตที่เป็นชวนวิถินี้ เกิดดับซ้ำกัน ๗ ขณะ

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๑ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๒ เกิดขึ้น

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๒ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๓ เกิดขึ้น

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๓ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๔ เกิดขึ้น

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๔ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๕ เกิดขึ้น

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๕ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๖ เกิดขึ้น

ชวนวิถิจิตขณะที่ ๖ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ชวนวิถิจิตขณะที่ ๗ เกิดขึ้น

นี้โดยเหตุโดยผล หลังจากนั้นแล้วไม่ใช่ชวนวิถิ เพราะฉะนั้น ชวนวิถิจิตดวงที่ ๗ ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย เพราะไม่ทำให้ชวนวิถิที่ ๘ เกิดขึ้นได้

เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตา และเกิดดับอยู่ทุกขณะในขณะนี้ตามความเป็นจริง

สำหรับนามธรรมซึ่งละเอียดว่ารูปธรรม เป็นสัมปยุตตปัจจัย เป็นอนันตรปัจจัย เป็นสมนันตรปัจจัย เป็นอาเสวนปัจจัย และยังมีอีก ๒ ปัจจัยซึ่งเฉพาะนามธรรมเท่านั้น คือ นัตถิปัจจัย และวิคตปัจจัย ความหมายท่านผู้ฟังก็คงทราบแล้ว เพียงแต่ไม่ได้แสดงโดยสภาพของปัจจัยว่าเป็นปัจจัยอย่างไร

เช่น สภาพธรรมที่เป็นวิคตปัจจัย ได้แก่ สภาพธรรมซึ่งเป็นปัจจัยเมื่อปราศไปแล้ว ถ้าทราบใดที่จิตดวงหนึ่งยังตั้งอยู่ คือ ยังไม่ดับไป จิตดวงต่อไปจะเกิดขึ้นไม่ได้ ไม่มีจิตดวงใด ๆ ทั้งสิ้นที่จะเกิดขึ้นขึ้นมาอีก ๑ ดวง เพราะฉะนั้น การปราศไปของจิตเป็นปัจจัยให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้นโดยวิคตปัจจัย หมายความว่า โดยสภาพที่ไม่มีเพราะหมดสิ้นไป ไม่ใช่ไม่มีเพราะไม่เกิดขึ้น

ถ. อนันตรปัจจัยกับสมนันตรปัจจัยในอรรถที่ท่านกล่าวว่า มีสภาพธรรมที่เหมือนกัน ต่างกันตรงที่ว่า สมนันตรปัจจัยนั้นมีกำลังมากกว่าเท่านั้น แต่ผมคิดว่า

ไม่น่าจะเหมือนกัน เพราะว่าปัจจัยทั้ง ๒๔ เป็นโดยย่อ และเป็นปัจจัยที่ใหญ่ ปัจจัยใหญ่ ๆ ไม่น่าจะเหมือนกันได้

ส. เหมือนกันโดยความหมายที่ว่า เวลาที่สภาพธรรมนั้นดับไปแล้ว เป็นปัจจัยให้นามธรรมเกิดต่อทันทีโดยไม่มีระหว่างคั่น จึงใช้คำว่า อนันตระ แต่เวลาที่ใช้คำว่า สมณันตระ ก็เพิ่มความหมายขึ้นมาอีกเล็กน้อย คือ ทำให้สภาพธรรมที่เกิดต่อก่เกิดต่อเป็นลำดับด้วยดี

อย่างไรก็ต้องเกิดต่ออยู่แล้ว เพราะฉะนั้น อนันตระปัจจัย กับสมณันตระปัจจัย ก็คือ เมื่อสภาพธรรมนั้นดับไป เป็นปัจจัยให้สภาพธรรมอื่นเกิดต่อ แต่เมื่อเกิดต่อไม่ได้เกิดต่อแบบไม่มีระเบียบ หรือว่าตามใจชอบ หรือว่าตามใจใคร แต่ว่าการที่จะเกิดต่อได้นั้น ต้องเป็นไปตามลำดับด้วยดีของปัจจัยนั้น เช่น เมื่อจักขุวิญญาณดับไป จะให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้น หรือปัญจทวาราวชชนจิตเกิดต่อ เป็นไปไม่ได้ เพราะว่าจักขุวิญญาณทำกิจเห็น ทำทสสนกิจแล้ว เพราะฉะนั้น จิตที่เกิดดวงต่อไปจึงเป็นสัมปฏิจฉนจิต ตามลำดับด้วยดี

ถ. ทำไมอรรถกถาท่านไม่แสดงอย่างนี้ ท่านบอกว่าเหมือนกัน

ส. เหมือนกันโดยที่ว่ามีสภาพธรรมอื่นเกิดขึ้น แต่จะต้องมีสภาพธรรมนั้น ตามปัจจัยนั้นเกิดต่อ

ถ. อาจารย์อธิบายเป็นระเบียบอย่างนี้ ก็พอที่จะเข้าใจว่า ถ้าจักขุวิญญาณเกิดขึ้นแล้ว จักขุวิญญาณจะเกิดขึ้นอีก หรือจักขุทวาราวชชนจิตจะเกิดต่ออีกไม่ได้ อย่างนี้ก็มี ความต่างกัน ถ้าไม่ได้ฟังอาจารย์อธิบายอย่างนี้ ในอรรถกถาท่านบอกว่าเหมือนกัน ผมก็งง คิดว่าไม่น่าจะเหมือนกัน เพราะปัจจัย ๒๔ เป็นปัจจัยโดยย่อ ปัจจัยใหญ่ ๆ จะเหมือนกันได้อย่างไร ถ้าเหมือนกัน พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงอีกชื่อหนึ่งทำไม ผมจึงคิดว่า ต้องมีความต่างกัน

ส. สภาพธรรมที่มีจริง ๆ เป็นสิ่งที่ละเอียดสุขุมคัมภีระจริง ๆ ลึกซึ้งจริง ๆ ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงตรัสรู้และไม่ทรงแสดงไว้โดยละเอียด ย่อมไม่มีใครสามารถที่จะรู้ชัดถึงลักษณะที่ละเอียดและสุขุมของสภาพธรรมนั้น ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของ

ปัจจัย บางครั้งท่านผู้ฟังอาจจะพิจารณาเพียงคำและรู้สึกว่ คล้ายคลึงกันมาก
เช่น นามธรรมซึ่งเป็นปัจจัยแก่นามธรรมโดยเป็น *นัตถิปัจจัย* และ*วิคตปัจจัย*

นัตถิปัจจัย คือ ความไม่มีนั้นแหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น และต้องไม่มีในขณะ
ทั้ง ๓ คือ ทั้งอุปาทกขณะ จิตฺตขณะ และภังคขณะ ถ้าอุปาทกขณะไม่มี แต่จิตฺตขณะมี
ภังคขณะมี นามธรรมอื่นก็ยังไม่สามารถที่จะเกิดต่อได้

เพราะฉะนั้น ความหมายของปัจจัยของจิตที่เป็นนัตถิปัจจัย คือ ความไม่มีนั้น
แหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น และต้องไม่มีในขณะทั้ง ๓ ถ้านามธรรมนั้นไม่ดับไป
นามธรรมต่อไป คือ จิตและเจตสิกดวงต่อ ๆ ไปก็เกิดไม่ได้

๙๘๘

สำหรับวิคตปัจจัย ก็คือจิตนั่นเอง แต่เมื่อรู้ว่า ธรรมที่อุปการะโดยความเป็นผู้ปราศไป ไม่ใช่ว่าไม่มีเลย สำหรับนัตถิปัจจัย คือ ความไม่มีนั้นแหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น แต่ความไม่มีนั้นต้องเข้าใจด้วยว่า ไม่มีโดยเป็นวิคตปัจจัย คือ โดยความเป็นผู้ปราศไป ไม่ใช่ไม่มีโดยไม่เคยเกิดขึ้น แต่ไม่มีเพราะเกิดแล้วปราศไป

ขณะที่ไม่มีเป็นปัจจัยหนึ่ง คือ นัตถิปัจจัย ขณะที่ปราศไปเป็นวิคตปัจจัย เพราะฉะนั้น ก็คล้ายคลึงกัน แต่สำหรับรูปธรรมไม่ใช่ทั้งนัตถิปัจจัยและวิคตปัจจัย เนื่องจากว่า รูปธรรมทั้งหมดที่จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะสมุฏฐานหนึ่งสมุฏฐานใดใน ๔ สมุฏฐาน คือ เพราะกรรมเป็นสมุฏฐานพวกหนึ่ง กลุ่มหนึ่ง เพราะจิตเป็นสมุฏฐานก็ประเภทหนึ่ง เพราะอุตุเป็นสมุฏฐานก็ประเภทหนึ่ง เพราะอาหารเป็นสมุฏฐานก็ประเภทหนึ่ง

แต่ไม่ใช่ว่า รูปธรรมรูปหนึ่งรูปใดดับไปแล้ว จะเป็นปัจจัยโดยให้รูปธรรมอื่นเกิดต่อโดยอนันตรปัจจัย หรือสมนันตรปัจจัย หรือนัตถิปัจจัย หรือวิคตปัจจัย นี่เป็นความต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม

ถ. ฟังแล้ว ๒ ปัจจัยนี้ก็ไม่มีอะไรต่างกัน นัตถิปัจจัย กับวิคตปัจจัย

ส. เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นคนธรรมดา ก็จะแสดงเพียงปัจจัยเดียวใช้ไหม แต่เมื่อเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงว่า นัตถิปัจจัย คือ ความไม่มีนั้นแหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น ส่วนวิคตปัจจัย คือ ความเป็นผู้ปราศไป ไม่ใช่ว่าไม่มีเลย แต่มีแล้วปราศไป หดไป ดับไป ต้องในขณะนั้น

ถ. นัตถิปัจจัย เกิดขึ้นแล้วดับไป ที่ดับไปก็บอกว่าไม่มี วิคตปัจจัยฟังดูแล้วก็เหมือนกัน ทรงแสดงไว้เราก็ยังไม่เข้าใจ อาจารย์ก็อธิบายแล้ว เราก็ยังไม่เข้าใจ ยังคิดว่า เหมือนกัน

ส. ถ้าอย่างนั้นคงต้องกล่าวถึงอีก ๒ ปัจจัยซึ่งคู่กัน คือ อัตติปัจจัย คู่กับนัตติปัจจัย อวิคตปัจจัยคู่กับวิคตปัจจัย แต่สำหรับอัตติปัจจัยนั้น นามธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรมโดยที่ต้องเกิดพร้อมกัน เพราะสภาพธรรมหนึ่งมีจึงเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมอีกอย่างหนึ่งมีขึ้น หรือเกิดขึ้นร่วมกัน นั่นเป็นอัตติปัจจัย และสำหรับอัตติปัจจัยนั้น ไม่ใช่แต่เฉพาะนามธรรมเท่านั้น รูปธรรมก็เป็นอัตติปัจจัยด้วย เช่น เมื่อมหาภูตรูปหนึ่งมหาภูตรูปใดเกิดขึ้น มีขึ้น ก็เป็นปัจจัยให้มหาภูตรูป ๓ เกิดขึ้น มีขึ้นพร้อมกันในขณะนั้น เพราะฉะนั้น สำหรับอัตติปัจจัย ได้แก่ นามธรรมก็ได้ รูปธรรมก็ได้

แต่สำหรับนัตติปัจจัยนั้น เป็นเฉพาะนามธรรมอย่างเดียว นี่คือความต่างกัน เพราะฉะนั้น จะต้องเห็นว่า โดยความมีและโดยความไม่มีอย่างหนึ่ง โดยความปราศจากไปและโดยความไม่ปราศจากไปอีกอย่างหนึ่ง

มี กับ หหมด เหมือนกันไหม

ถ. ไม่เหมือน

ส. เมื่อไม่เหมือน อัตติปัจจัย เพราะธรรมอย่างหนึ่งมี จึงเป็นปัจจัยให้มีธรรมอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น นั่นคือ มี

ส่วนหมด คือ สภาพธรรมหนึ่งหมดไป ปราศไป จึงเป็นปัจจัยให้ธรรมอีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้น

ถ้าเข้าใจว่าคล้าย ก็ดี จะได้ไม่สับสน เมื่อนึกถึงนัตติปัจจัย ก็จะได้นึกถึงวิคตปัจจัยด้วย เมื่อนึกถึงอัตติปัจจัย ก็จะได้นึกถึงอวิคตปัจจัยด้วย

ผู้ฟัง ที่อาจารย์อธิบายรู้สึกว่ายาก ๆ อยู่แล้ว คือ จิตดวงแรกมี จิตดวงต่อไปจึงจะมี และตัดตอนมาว่า จิตดวงแรกที่มีแล้วต้องหมดไป จิตดวงต่อไปจึงจะเกิดขึ้น ไม่ใช่จิตดวงแรกมี จิตดวงต่อไปจะมากเกิดทับกัน เป็นไปไม่ได้ จิตดวงแรกมี จะเกิดดวงที่ ๒ ต้องให้ดวงแรกดับก่อน ดวงที่ ๒ จึงเกิดได้ เรื่องของปัจจัยยากที่สุดเลย

ส. ถูกต้อง

ถ. อนันตรปัจจัย มีอาจารย์ท่านหนึ่งอุปมาไว้ว่า จิตดวงหนึ่งดับไปเป็นปัจจัยให้จิตอีกดวงหนึ่งเกิดขึ้น อุปมาเหมือนคลื่นในแม่น้ำ เวลาเรือยนต์แล่นไป คลื่นลูกหนึ่งดับไป ทำให้คลื่นลูกหนึ่งโผล่ขึ้นมาจากกลางแม่น้ำ มาถึงริมฝั่ง ข้ออุปมานี้จะให้ได้หรือเปล่า

ส. ท่านผู้ฟังก็พิจารณาเพื่อที่จะให้เข้าใจลักษณะของสภาพธรรม และให้สติระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรม นั่นเป็นประโยชน์ของการฟัง ไม่ว่าจะฟังอุปมาใด ๆ ก็ตาม ประโยชน์ คือ เพื่อให้เข้าถึงอรรถ ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง

ในคราวก่อนได้กล่าวถึงอรรถ ซึ่งเป็นลักษณะของจิตประการที่ ๔ มีข้อความว่า

อนึ่ง จิตแม้ทุกดวง ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดยอำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็นถึงความต่างของนามธรรมและรูปธรรม เพื่อการที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมถูกต้องตรงตามความเป็นจริง ซึ่งทรงแสดงไว้โดยประการต่าง ๆ

ใน **อภิสสาสนี จิตตูปาทกัณฑ์** มีข้อความที่กล่าวถึงเหตุผลที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยประเภทต่าง ๆ ว่า

การแสดงธรรมโดยประเภทต่าง ๆ ย่อมนำมาซึ่งการแยกความเป็นกลุ่มก้อน และเพื่อปฏิสัมภิทาญาณ

สภาพธรรมที่รวมกันอยู่ทั้งนามธรรมและรูปธรรม ถ้าไม่ทรงแสดงโดยละเอียด โดยแยกเป็นนามธรรมประเภทต่าง ๆ รูปธรรมประเภทต่าง ๆ ก็ย่อมไม่สามารถที่จะเห็นสภาพธรรมแต่ละลักษณะโดยสภาพที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะถ้าสภาพธรรมยังรวมกันก็ย่อมยึดถือว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม เช่น จิตเกิดพร้อมกับเจตสิก จิตก็เป็นสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ เจตสิกแต่ละประเภทก็เป็นสภาพธรรมที่รู้อารมณ์ ถ้าไม่แยกว่า สภาพของจิตเป็นอย่างไร สภาพ

ของเจตสิกแต่ละประเภทเป็นอย่างไร ก็ยังรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นนามธรรมซึ่งยึดถือว่าเป็นเรา แต่ว่าตามความเป็นจริง จิตไม่ใช่เจตสิก และเจตสิกไม่ใช่จิต

เพราะฉะนั้น ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นจิต หรือเจตสิก หรือรูป ก็ย่อมเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันโดยหลายปัจจัย แม้ว่าจิตเป็นสภาพรู้ ขณะใดที่เกิดขึ้น จิตเป็นสภาพที่รู้อารมณ์ คือ มีสิ่งที่จิตกำลังรู้ แม้ว่าลักษณะของจิตจะเป็นอย่างนั้น แต่จิตซึ่งเป็นนามธรรมนั่นเองก็เป็นปัจจัยให้แก่เจตสิก และรูปที่เกิดร่วมกันได้

เพราะฉะนั้น จิต เจตสิก และรูป เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้น และเป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจัยทั้งหมดโดยประเภทใหญ่ ๆ มีถึง ๒๔ ปัจจัย แต่ยังไม่จำเป็นที่จะกล่าวถึงปัจจัยทั้ง ๒๔ ปัจจัยในตอนนี้อยู่ เพราะว่ากำลังศึกษาลักษณะต่าง ๆ ของจิต เพื่อที่จะให้สตรียะลึกลักษณะของจิตเท่าที่สามารถจะระลึกได้ เนื่องจากว่าเมื่อมีความเข้าใจในลักษณะอาการต่าง ๆ ของจิต ไม่ว่าจิตจะมีประเภทต่าง ๆ กันอย่างไร สติย่อมสามารถมีปัจจัยเกิดขึ้นระลึกได้ว่า ขณะใดเป็นจิต เป็นสภาพรู้ เป็นธาตุรู้ ซึ่งลักษณะของจิตที่เป็นนามธรรมก็เป็นปัจจัยแก่เจตสิกที่เกิดร่วมกันโดยสัมปยุตตปัจจัย เพราะว่าจิตและเจตสิกซึ่งเป็นนามธรรมนั้น เป็นปัจจัยซึ่งกันและกันโดยสัมปยุตตปัจจัย

จะต้องเข้าใจความหมายด้วยเวลาที่ใช้คำว่า สัมปยุตต์ ไม่ว่าจะเป็นสัมปยุตตธรรม หรือสัมปยุตตปัจจัยก็ตาม เป็นสภาพธรรมที่เกิดพร้อมกัน เป็นสภาพรู้เหมือนกัน รู้อารมณ์เดียวกัน ดับพร้อมกัน และเกิดที่เดียวกัน ในภูมิซึ่งอาศัยรูปเกิดขึ้น จิตจะเกิดขึ้นตามลำพังโดยไม่มีรูปเป็นที่เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าขณะใดที่จิตเกิดขึ้น สัมปยุตตธรรม คือ ธรรมชาติที่เป็นนามธรรมซึ่งเกิดพร้อมจิต ดับพร้อมจิต รู้อารมณ์เดียวกับจิต และเกิดที่เดียวกับจิต ก็คือ เจตสิก และเจตสิกเมื่อเกิดร่วมกับจิต เจตสิกแต่ละชนิดก็เป็นสัมปยุตตธรรม เป็นสัมปยุตตปัจจัยให้สภาพธรรมที่เกิดพร้อมกันนั้น เกิดร่วมกัน โดยเป็นธาตุรู้ร่วมกัน

นี่เป็นความต่างกันของรูปธรรมและนามธรรม เพราะรูปธรรมเกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกันจริง แต่รูปธรรมไม่ใช่สภาพรู้ ไม่รู้อารมณ์เลย แต่นามธรรมเป็นสภาพที่

ละเอียดกว่า เป็นธาตุรู้ เป็นอาการรู้ ไม่มีรูปอะไรเลย ไม่ว่าจะเป็นสุขุมรูปที่ละเอียดสักเพียงไร ก็ไม่ใช่ลักษณะของนามธรรม เพราะว่าสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมที่เป็นธาตุรู้เป็นอาการรู้นั้น ไม่ปะปนกันกับรูป แม้ว่ารูปนั้นจะเป็นสุขุมรูป

เพราะฉะนั้น จะต้องเข้าใจถึงอรรถของสภาพรู้ ธาตุรู้ ซึ่งเป็นเพียงอาการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ และในขณะที่จิตเกิดขึ้น ต้องมีเจตสิกเกิดร่วมกัน เป็นสัมปยุตตธรรม

สำหรับปัจจัย ๒๔ ปัจจัยที่เป็นนามธรรมล้วน ๆ คือ นามธรรมเป็นปัจจัยแก่เฉพาะนามธรรมเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับรูปธรรม ได้แก่ อนันตรปัจจัย ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วว่า หมายถึงจิตที่เกิดขึ้นเป็นสภาพธรรมที่ชื่อว่า อนันตระ เพราะว่าความมีระหว่างคันแห่งธรรมเหล่านี้ไม่มี

ความหมายของอนันตรปัจจัย คือ ความมีระหว่างคันแห่งธรรมเหล่านี้ไม่มี เพราะเหตุนี้ ธรรมเหล่านั้นชื่อว่า อนันตระ

พิสูจน์ได้ใช่ไหม จิตแต่ละขณะเกิดขึ้นและดับไป และเกิดสืบต่อ และกีดดับไป และกีดดับต่อ และกีดดับไป ความมีระหว่างคันแห่งธรรมเหล่านี้ไม่มี รวดเร็วมาก จนกระทั่งไม่ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมซึ่งเป็นจิตและเจตสิก เพราะว่าไม่มีระหว่างคัน สภาพธรรมที่ทำให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้นสืบต่อโดยไม่มีระหว่างคัน สภาพธรรมนั้นเป็นอนันตรปัจจัย

เป็นชีวิตปกติธรรมดาตัวเอง เพียงเข้าใจถึงสภาพรู้ซึ่งเป็นจิตและเจตสิกว่าเป็นอนันตรปัจจัย เมื่อดับไปแล้วทำให้สภาพธรรมอื่นเกิดสืบต่อ ไม่มีระหว่างคัน ซึ่งรูปธรรมไม่เป็นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ไม่มีใครสามารถยับยั้งการเกิดขึ้นของนามธรรมซึ่งเป็นจิตและเจตสิกได้ เพราะว่าจิตและเจตสิกเป็นอนันตรปัจจัย

โดยเหตุผลท่านผู้ฟังคงจะทราบว่ามีจิตดวงเดียวเท่านั้นที่ไม่เป็นอนันตรปัจจัย คือ จุติจิตของพระอรหันต์ ดับปัจจัยทั้งหมด ไม่สามารถทำให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้นเป็นผลได้เลย แต่ทราบได้ที่ไม่ใช่จุติจิตของพระอรหันต์ จิตอื่น ๆ ทั้งหมดเป็นอนันตรปัจจัย และสำหรับเจตสิกที่เกิดขึ้นด้วยก็ย่อมเป็นอนันตรปัจจัยด้วย เพราะเป็นสัมปยุตตธรรม เป็นนามธรรมเช่นเดียวกัน และเป็นสมนันตรปัจจัยด้วย นี่แสดงถึงลักษณะพิเศษของนามธรรมซึ่งต่างกับรูปธรรม

ถ้ามีความเข้าใจในลักษณะพิเศษของนามธรรมแล้วจะเห็นได้ว่า ไม่ใช่รูปธรรม เพราะว่ารูปธรรมดับไปแล้วก็จริง แต่การดับของรูปธรรมนั้นไม่เป็นปัจจัยให้รูปธรรมต่อไปเกิดขึ้น รูปธรรมแต่ละรูปธรรมย่อมเกิดเพราะกรรมเป็นสมุฏฐานบ้าง เพราะจิตเป็นสมุฏฐานบ้าง เพราะอุตุเป็นสมุฏฐานบ้าง เพราะอาหารเป็นสมุฏฐานบ้าง แต่รูปที่ดับไม่ได้เป็นอนันตรปัจจัยให้รูปต่อไปเกิดขึ้น

เพราะฉะนั้น ลักษณะของนามธรรมล้วน ๆ เป็นปัจจัยแก่นามธรรมโดยเป็นอนันตรปัจจัย ๑ และโดยเป็นสมนันตรปัจจัย ๑

ความหมายของสมนันตรปัจจัย คือ ธรรมที่สามารถให้จิตตูปาท คือ จิตเกิดขึ้น อันเหมาะสมแก่ตนเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ คือ เกิดขึ้นโดยไม่มีระหว่างคันด้วยดี

เวลาที่จักขุวิญญาณดับไปแล้ว ต้องมีจิตเกิดต่อจากจักขุวิญญาณแน่นอนที่กำลังเห็นนี้ เป็นจิตที่กำลังรู้สิ่งที่ปรากฏทางตา แต่จิตนี้ไม่เที่ยง ทั้ง ๆ ที่ดูเหมือนว่าการเห็นในขณะนี้ไม่ดับ แต่ให้ทราบว่าเป็นผู้ที่ประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมโดยแทงตลอดในลักษณะของสภาพธรรมแต่ละขณะรู้ว่า เมื่อจักขุวิญญาณเกิดขึ้นเห็นแล้วดับทันที แต่จักขุวิญญาณเป็นอนันตรปัจจัยให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น และจักขุวิญญาณเป็นสมนันตรปัจจัยให้สัมผัสอันจิตเกิดขึ้น โดยจิตอื่นจะเกิดคันไม่ได้เลย จะให้จิตที่เกิดต่อจากจักขุวิญญาณเป็นโสตวิญญาณ หรือว่าเป็นกุศลจิต เป็นอกุศลจิตไม่ได้ เพราะว่าจักขุวิญญาณเป็นสมนันตรปัจจัย คือ เป็น ธรรมที่สามารถให้จิตอันเหมาะสมแก่ตนเกิดขึ้นในลำดับของตน คือ ให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้นโดยไม่มีระหว่างคันด้วยดี

มีใครสามารถที่จะแยกช่องว่างของจิตได้ไหม

บางท่านเข้าใจว่า เวลาที่ตายแล้วยังไม่เกิด ยังหาที่เกิดอยู่ หรือว่ายังเป็นวิญญาณที่ล่องลอย นั้นเป็นเพราะเหตุว่าไม่รู้ลักษณะสภาพของจิตที่ทุกคนกำลังมีในขณะนี้ตามความเป็นจริงว่า ขณะที่จิตเกิดขึ้นทำกิจหนึ่งกิจใดและกดับไปทันทีทุกขณะโดยไม่มีช่องว่างที่จะคันว่า เมื่อจิตดวงนี้ดับไปแล้ว อีกนานกว่าจิตดวงต่อไปจะเกิดขึ้น

ไม่ใช่อย่างนั้นเลย ในขณะที่เอง จิตเกิดดับสืบต่อจนไม่สามารถที่จะเห็นการเกิดขึ้นและดับไปของจิตได้ เพราะไม่มีช่องว่างที่จะปรากฏให้เห็นได้ว่า ขาดตอน

ไม่มีระหว่างกันเลย จึงชื่อว่า อนันตรปัจจัย สมันตรปัจจัย เพราะจิตจะต้องเกิดดับสืบต่อกันเป็นลำดับ ซึ่งเป็นไปตามจิตินิยาม คือ ธรรมเนียมหรือสภาพธรรมของจิต ที่ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้ เหมือนอย่างกับพืช ก็มีพืชินิยาม เช่น ดอกทานตะวันก็ต้องเป็นทานตะวันอยู่เสมอ จะมีใครไปเปลี่ยนแปลงพืชินิยามของดอกไม้ชนิดนั้นไม่ได้ ฉะนั้น จิตินิยามก็เป็นธรรมเนียม เป็นธรรมชาติของจิตซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น คือ ต้องเกิดขึ้นตามลำดับ เพราะจิตแต่ละดวงเป็นสมันตรปัจจัยให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ

แม้ว่าจะฟังแล้วก็เข้าใจ ก็จะต้องค่อย ๆ พิจารณาตามไปแต่ละประเภท แต่ละทวาร เพื่อให้รู้จริง ๆ ว่า ไม่ใช่จิตขณะเดียวกัน ไม่ใช่จิตประเภทเดียวกัน แต่ที่ยังไม่ประจักษ์ความไม่ใช่ตัวตน ความเกิดขึ้นและดับไป ก็เพราะเหตุว่าจิตเกิดดับสืบต่อกันโดยไม่มีระหว่างกัน เพราะจิตทุกดวงเป็นอนันตรปัจจัยและเป็นสมันตรปัจจัยหมายความว่า เป็นปัจจัยให้กับจิตดวงต่อไปเกิดขึ้นในลำดับของตน ๆ คือ ไม่มีระหว่างกันด้วยดี ไม่ใช่ลักลั่นสับสน แต่ต้องเป็นไปตามปัจจัยว่า เมื่อจักขุวิญญาณดับไป สัมผัสจักขณจิตเกิดขึ้น เพราะจักขุวิญญาณเป็นสมันตรปัจจัยให้สัมผัสจักขณจิตเกิด เมื่อสัมผัสจักขณจิตดับไป สัมผัสจักขณจิตเป็นสมันตรปัจจัยให้สันตிரณจิตเกิดโดยลำดับ ใครจะเปลี่ยนแปลงได้ไหม

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจว่า นี่คือธาตุรู้ นี่คือลักษณะของจิต ซึ่งนอกจากจะเป็นสภาพรู้แล้ว จิตแต่ละดวงยังเป็นปัจจัยอะไรบ้าง สำหรับนามธรรมเท่านั้นล้วน ๆ ซึ่งความจริงจิตก็เป็นปัจจัยแก่รูปธรรมด้วย และรูปธรรมก็เป็นปัจจัยแก่นามธรรมด้วย แต่ที่จะให้เห็นความต่างกันว่า นามธรรมไม่ใช่รูปธรรม จึงยกแต่เฉพาะสภาพของนามธรรมซึ่งสามารถเป็นปัจจัยแก่นามธรรมด้วยกันโดยที่ไม่เป็นปัจจัยแก่รูป ซึ่งได้แก่อนันตรปัจจัยไม่เป็นปัจจัยแก่รูป สมันตรปัจจัยไม่เป็นปัจจัยแก่รูป

๙๘๙

ในคราวก่อนได้กล่าวถึง นัตถิปัจจัย ซึ่งได้แก่ จิตและเจตสิกที่เป็นนามธรรม เป็นปัจจัยแก่นามธรรม ไม่เป็นปัจจัยแก่รูป เพราะว่ำนัตถิปัจจัยหมายความว่า ความไม่มีนั้นแหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น คือ ต้องไม่มีในขณะทั้ง ๓

จิตมี ๓ ขณะ อุปาทขณะ เกิดขึ้น ลูติขณะ ยังไม่ดับ และภังคขณะ ขณะที่ดับ ถ้ายังมีขณะหนึ่งขณะใดอยู่ เช่น อุปาทขณะ เกิดขึ้นแล้ว ยังมีลูติขณะอยู่ ยังมีภังคขณะอยู่ ขณะนั้นจิตดวงอื่นไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ แต่ที่ว่าจิตดวงหนึ่งเป็น นัตถิปัจจัย คือ ความไม่มีนั้นแหละเป็นปัจจัยให้เกิดมีขึ้น คือ ต้องไม่มีทั้ง ๓ ขณะ คือ ไม่มีทั้งอุปาทขณะ ลูติขณะ และภังคขณะ เมื่อไม่มีทั้ง ๓ ขณะแล้ว จิตและเจตสิก ดวงต่อไปจึงเกิดขึ้นได้

นี่คือสภาพความเป็นนัตถิปัจจัยของนามธรรมให้เกิดนามธรรมต่อไป โดยความไม่มีของจิตดวงก่อน ถ้าจิตดวงก่อนยังคงอยู่ ยังเป็นลูติขณะ ขณะนั้นก็ไม่สามารถให้นามธรรมอื่นเกิดต่อไปได้

นี่โดยความหมายของนัตถิปัจจัย ซึ่งนามธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรมเท่านั้น นอกจากนั้น จิตและเจตสิกยังเป็นปัจจัยโดยวิคตปัจจัยแก่นามธรรมซึ่งเกิดต่อ

วิคตปัจจัย คือ ธรรมที่อุปการะโดยความเป็นผู้ปราศไป ที่ว่าไม่มีนี้ ไม่ใช่ไม่มี โดยไม่เคยเกิดขึ้น แต่ที่ว่าไม่มี ไม่มีโดยการปราศไป หรือโดยการดับไป จึงจะเป็นปัจจัยให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น นี่คือความหมายของวิคตปัจจัย ซึ่งนามธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรม

ดูเหมือนว่า ยุ่งยาก แต่ความจริงไม่ยุ่งยากเลย เป็นจิตซึ่งกำลังมี แต่ว่าจิตนั้น เป็นปัจจัย เป็นสภาพธรรมที่สามารถจะยังปัจจุပ္ปัน คือ ผล ธรรมอีกประเภทหนึ่ง อีกขณะหนึ่งให้เกิดขึ้นต่อจากจิตดวงนั้น

สำหรับสัมปยุตตปัจจัย ได้กล่าวถึงแล้วว่า ถึงแม้ว่าจะเป็นสุขุมรูปเกิดร่วมกัน ก็ไม่ใช่สัมปยุตตปัจจัย เพราะว่าสัมปยุตตปัจจัยนั้น หมายความว่าถึงนามธรรมเป็นปัจจัยแก่นามธรรมที่เกิดร่วมกัน และต้องเป็นปัจจุบันด้วย ไม่ใช่ในขณะที่ดับไปแล้ว

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่โดยนัยเดียวกันกับอนันตรปัจจัย หรือสมนันตรปัจจัย หรือนัตติปัจจัย หรือวิตปัจจัย เพราะว่าความหมายของสัมปยุตตปัจจัยนั้น หมายถึง ขณะใดที่นามธรรมชนิดใดเกิดขึ้น เป็นปัจจัยให้นามธรรมชนิดอื่นเกิดขึ้นพร้อมกัน ร่วมกัน รู้อารมณ์เดียวกัน ในขณะเดียวกัน ซึ่งได้แก่ จิตและเจตสิกที่เกิดพร้อมกัน นั่นเอง

นี่เป็นความละเอียด เพราะจิตดวงเดียวเป็นปัจจัยทั้งในขณะที่เป็นปัจจุบันและเป็นปัจจัยในขณะที่ดับไปแล้ว โดยประการต่างกัน

สำหรับการที่จิตเกิดขึ้นและดับไป เป็นปัจจัยให้นามธรรมต่อไปเกิดขึ้น มีอีกปัจจัยหนึ่ง คือ อาเสวนปัจจัย เวลาที่เป็นขณวิถิจิต ขณวิถีที่เป็นอกุศลจิตขณะที่ ๑ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ขณวิถีที่เป็นอกุศลจิตดวงที่ ๒ เกิดขึ้น เพราะว่าขณวิถีจะเกิดดับซ้ำกัน ประเภทเดียวกัน ๗ ขณะ เพราะฉะนั้น ขณวิถีดวงที่ ๑ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ขณวิถีดวงที่ ๒ เกิดขึ้น ขณวิถีดวงที่ ๒ เป็นอาเสวนปัจจัยให้ขณวิถีดวงที่ ๓ เกิดขึ้น โดยนัยเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นโลกมูลจิตดวงหนึ่งดวงใด ก็เป็นปัจจัยให้โลกมูลจิตประเภทเดียวกันกับดวงนั้นแหละเกิดซ้ำ ติดต่อกันถึง ๗ ขณะ โดยเป็นอาเสวนปัจจัย

ต่างกันแล้วใช่ไหม เพราะกุศลและอกุศลที่เกิดซ้ำกัน ๗ ครั้ง มีกำลัง สามารถที่จะสะสมสืบต่อทำให้เกิดเป็นกิเลส กรรม และรักษาไว้ซึ่งวิบาก คือ สามารถที่จะทำให้เกิดวิบากข้างหน้าได้

นี่คือชีวิตของแต่ละคน แต่ละขณะตามความเป็นจริง ซึ่งถ้ารู้ละเอียดขึ้นจะเห็นชัดในสภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนของจิตแต่ละประเภท แต่ละขณะแต่ละปัจจัย

ถ้ารู้เพียงสัมปยุตตปัจจัย ก็ยังไม่เข้าใจความหมายที่ต่างกันที่เป็นอาเสวนปัจจัย ซึ่งหมายความว่าขณวิถีที่เป็นกุศลเหมือนกัน หรืออกุศลเหมือนกัน ที่เกิดซ้ำจนกระทั่งมี

กำลัง ทำให้สิ่งสมเป็นสันดาน เป็นกิเลส เป็นกรรม และจะทำให้เกิดวิบากซึ่งเป็นผลข้างหน้า

ถ. อาเสวนปัจจัย ทำไมเป็นปัจจัยเฉพาะชวนวิจิตซึ่งเป็นกุศลหรืออกุศลเท่านั้น แต่วิบากจิต เช่น สัมปฏิจฉันนะ สันติริณะเหล่านี้ ก็มีหลายดวงเกิดดับสืบต่อกัน จะเป็นอาเสวนปัจจัยด้วยหรือเปล่า

ส. ท่านผู้ฟังอย่าลืมประเภทของจิต จิตที่เป็นวิบากเป็นจิตที่ไม่มีกำลังเกิดขึ้นเพราะความสมบูรณ์พร้อมของปัจจัย นอกจากกรรมเป็นกัมมปัจจัยแล้ว ก็ยังอาศัยปัจจัยอื่นที่พร้อมแล้วก็เกิดขึ้น ทำกิจเห็นแล้วก็ดับ ได้ยินแล้วก็ดับ ได้กลิ่นแล้วก็ดับ ลิ้มรสแล้วก็ดับ รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสแล้วก็ดับ เป็นจิตที่อ่อนมาก ไม่มีกำลังเลย ถ้าท่านผู้ฟังจะกระทำกุศลกรรม จักขุวิญญาณ จิตเห็น ไม่ได้กระทำกุศลกรรมอะไรเลย จะให้จิตเห็นไปทำกรรมอะไรได้ไหม จะให้จิตเห็นซึ่งทำกิจเห็น เกิดขึ้นเห็น ทำกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดได้ไหม ไม่ได้เลย

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ไม่ใช่วิบากจิต จิตเห็นเกิดขึ้นทำกิจเห็น เพียงเห็นแล้วดับ เคลื่อนไหว เดินเหิน พุดจา ทำอะไรไม่ได้เลย จิตที่ได้ยินอาศัยสัททะ คือ เสียง กระทบกับโสตประสาท เป็นปัจจัยให้โสตวิญญาณเกิดขึ้นพร้อมเจตสิกเพียง ๗ ดวงเท่านั้น และกดับที่โสตประสาทนั่นเอง เร็วมาก ทำอะไรไม่ได้ ในขณะที่ได้ยินเสียง ก็เพียงได้ยิน แต่ว่าหลังจากนั้น สัมปฏิจฉันนะซึ่งเป็นวิบากจิตดับไป สันติริณะซึ่งเป็นวิบากจิตดับไป ไวภูมัพพะซึ่งเป็นกิริยาจิตดับไป ชวนวิจิตฉล่นไปในอารมณ์ เป็นอาเสวนปัจจัย คือ ถ้าเป็นกุศลจิตประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้นดับไปแล้วก็เป็นปัจจัย คือ เป็นอาเสวนปัจจัยให้กุศลจิตประเภทเดียวกันนั้นแหละเกิดต่อ และเมื่อกุศลจิตดวงที่ ๒ นั้นดับไป ก็เป็นอาเสวนปัจจัยให้กุศลจิตประเภทนั้นแหละเกิดต่ออีก ซ้ำกันถึง ๗ ครั้ง จึงมีกำลังที่จะกระทำกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดได้ที่กำลังพุดกำลังเคลื่อนไหว จะเขียนจดหมาย จะใส่บาตร จะทำอะไรก็แล้วแต่ ไม่ใช่จักขุวิญญาณที่เห็นเป็นผู้กระทำ ไม่ใช่โสตวิญญาณที่ได้ยิน แต่ว่าเป็นชวนวิจิตซึ่งเป็นกุศลหรืออกุศล ที่เกิดซ้ำกันถึง ๗ ครั้ง จึงมีกำลังที่จะกระทำกรรมสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้

วิบากจิตทำอะไรไม่ได้เลย เป็นจิตที่อ่อนมาก อาศัยกรรมในอดีตเป็นปัจจัย ทำให้เกิดขึ้นและกีดดับไป เช่น ในขณะที่เป็นภวังค์ นอนหลับสนิท ไม่ฝัน ใครทำอะไรบ้างในขณะนั้น นอนหลับสนิทมีใครทำอะไรได้บ้าง ทำไม่ได้ วิบากจิตทำอะไรไม่ได้เลย ไม่ว่าจะเป็นวิบากจิตประเภทไหนทั้งสิ้น ปฏิสนธิจิตทำกิจสืบต่อจากจุติจิตของชาติก่อน โดยเกิดขึ้นเป็นขณะแรกในภพนี้ชาตินี้และกีดดับไป ทำอะไรไม่ได้เลย วิบากจิต

ภวังคจิตซึ่งเกิดต่อ ดำรงภพชาติ ไม่เห็น ไม่ได้ยิน ไม่ได้กลิ่น ไม่ลิ้มรส ไม่รู้ สิ่งที่กระทบสัมผัส ไม่คิดนึก ไม่รู้อารมณ์ใด ๆ ของโลกนี้เลยในขณะที่เป็นภวังคจิต ในขณะนั้นก็ทำอะไรไม่ได้

และเวลาที่กรรมเป็นปัจจัยให้มีการเห็นอารมณ์ของโลกนี้ ในขณะที่เห็นก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะฉะนั้น วิบากจิตทั้งหมดเป็นจิตที่ไม่มีกำลัง เพราะฉะนั้น ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย ต่อให้วิบากจิตจะเกิดดับสืบทอดกันสักเท่าไร ก็ไม่เป็นอาเสวนปัจจัย เพราะไม่สามารถที่จะทำให้เป็นกำลังเกิดขึ้น

ถ. วิบากจิตทำอะไรไม่ได้ และที่จะทำอะไรได้ เป็นจิตประเภทไหน

ส. กุศลจิตหรืออกุศลจิต สำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอรหันต์ สำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์แล้ว ดับอกุศลและกุศล เพราะฉะนั้น ก็เป็นกิริยาจิต

ถ. สมมติว่า ผมรู้สึกร้อน เดินไปเปิดพัดลม จิตอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยให้เดินไปเปิดพัดลม

ส. อยากเปิดพัดลม ไข้ไหม อยากเปิดพัดลมเป็นอะไร เป็นโลภมูลจิตของธรรมดาในชีวิตประจำวัน หนีไม่พ้น เป็นสมุทัยสัจ ยังจะต้องมีการเกิดอยู่อีกต่อไปเรื่อย ๆ ตราบใดที่ยังมีสมุทัย คือ เหตุของทุกข์

ถ. หมายความว่า การเคลื่อนไหวทั้งหมดต้องเป็นชวนจิต เป็นปัจจัยทำให้เคลื่อนไหวเท่านั้นหรือ

ส. แน่نون อย่าลืมนะ วิบากจิตทำอะไรไม่ได้เลย ไม่ว่าวิบากจิตดวงไหนทั้งสิ้น จะไม่เป็นเหตุให้มีการเคลื่อนไหวกายวาจาใด ๆ

ถ. กิริยาจิตละ

สุ. กิริยาจิตสำหรับพระอรหันต์ แทนที่จะเป็นกุศลหรืออกุศล

ถ. หมายความว่า ทางปัญญาทวาราวชิรณะ

สุ. ถ้าไม่ถึงชวนวิถิ ไม่สามารถจะเป็นเหตุให้กาย วาจา กระทำกิริยาอาการใด ๆ ได้เลย

เพราะฉะนั้น วันหนึ่ง ๆ ไม่เคยรู้ว่า เวลาไปเปิดพัดลมนั้นเป็นจิตอะไร ต่อไปนี้จะได้หมดความสงสัย เพราะว่าไม่ใช่เพียงแต่จะเปิดพัดลมเท่านั้น ไม่ว่าจะทำกิริยาอาการใด ๆ ทางกาย ทางวาจา ขณะใดที่ไม่เป็นกุศล ขณะนั้นต้องเป็นอกุศล

ด้วยเหตุนี้ ท่านผู้ฟังคงจะสังเกตพยัญชนะหนึ่งในพระไตรปิฎกที่ใช้คำว่า พระชีณาสพ หรือชีณาสวะ ซึ่งหมายความว่าผู้ที่ได้ดับอาสวะ เพราะว่าอนุสัยแม้มีอยู่ก็จริง สำหรับผู้ที่เป็นปุณณก็ไม่ได้ดับอนุสัย กำลังนอนหลับสนิท อนุสัยครบสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระอริยบุคคล ทิฏฐานุสัยก็มี วิจิกขณานุสัยก็มี อวิชชานุสัยก็มี มีครบ ยังไม่ได้ดับเลย แต่ว่าในขณะที่นอนหลับสนิทก็ไม่ได้ปรากฏว่าใครทำอะไร เห็นอะไร แต่เวลาที่ตื่น พ้นจากภวังค์แล้วเป็นวิถิจิต คือ การรู้อารมณ์ของโลกนี้ ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง ในขณะที่รู้อารมณ์ของโลกนี้ ไม่ใช่อนุสัยกิเลส เพราะเวลาที่เห็นไม่ใช่มีแต่เพียงจักขุวิญญาณ ยับยั้งไม่ได้เลยที่จะให้ถึงชวนวิถิที่จะเป็นกุศลจิตหรืออกุศลจิต แต่บาง ไม่รู้สึก นั่นเป็นลักษณะของอาสวะกิเลส

กิเลสมีหลายระดับ กิเลสที่ปรากฏ ลักษณะรุนแรงจนรู้สึกว่าเป็นจิตที่เศร้าหมอง กระสับกระส่าย เดือดร้อน กระวนกระวาย นั่นเป็นกิเลสที่ทุกคนเข้าใจได้ แต่เวลาเห็นแล้ว วันหนึ่ง ๆ ตื่นขึ้นมาก็เห็น ไม่รู้สึกเลยใช่ไหมว่า เป็นกิเลสแล้ว เป็นความเศร้าหมองแล้ว ถ้าไม่ใช่โทษะ ความไม่แช่มชื่น และไม่ใช้กุศล ก็ต้องเป็นอกุศลที่เป็นโลภมูลจิต หรือโมหมูลจิต แต่เพราะความเบาเบา ความละเอียด ก็ไม่รู้สึกว่าเป็นกิเลส เป็นอกุศล ซึ่งเป็นประเภทอาสวะ

เพราะฉะนั้น ความต่างกัน พระอรหันต์ท่านกินนอนหลับ แต่ว่าจิตของ พระอรหันต์แม้ภวังคจิตก็ไม่มีแม้อนุสัยกิเลส กิเลสทุกประเภทดับหมดเป็นสมุจเฉท ไม่มีแม้แต่เชื้อที่จะเกิดอีก แต่พระอรหันต์มีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย มีใจ ดูเหมือน ไม่ต่างกับปุถุชน ถ้าท่านไม่แสดงปัญญาให้เป็นที่รู้ มีใครสามารถที่จะรู้ได้ว่า ใครเป็น พระอรหันต์ ใครเป็นพระอนาคามีบุคคล ใครเป็นพระสกทาคามีบุคคล ใครเป็น พระโสดาบันบุคคล ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เหมือนปกติ เพราะว่าปัญญาไม่ใช่สิ่งที่ จะปรากฏออกมาให้เห็นได้ทางตา เพราะฉะนั้น ย่อมไม่มีผู้ใดสามารถที่จะรู้ได้ถึง ลักษณะของโลกุตระปัญญาซึ่งดับกิเลส

พระอรหันต์ก็ตื่นขึ้นเห็น แต่สำหรับผู้ซึ่งไม่ใช่พระอรหันต์ ตื่นขึ้นเห็น และก็ถึง อุกุศลจิตอย่างบางที่ไม่รู้ว่าเป็นอกุศล แต่สำหรับพระอรหันต์ แม้อกุศลอย่างบางที่เป็น อาสวะก็ไม่มี จึงเป็นชีณาสวะ ผู้ดับอาสวะหมดสิ้น

เวลาที่เป็นอนุสัย รู้ไม่ได้ ไม่ปรากฏ แต่พอลืมตาตื่นขึ้นเห็น ความต่างก็มี แล้วระหว่างผู้ที่เป็นปุถุชนกับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ แต่สำหรับผู้ที่เป็นปุถุชน ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ พระอรหันต์ก็คิดว่า ไม่มีกิเลส ใช่ไหม

เห็นเท่านั้นจะเป็นกิเลสได้อย่างไร บางคนก็ยังสงสัย แต่ให้ทราบว่าเป็นแล้ว อยู่เรื่อย ๆ เป็นความไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏซึ่งเกิดดับ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นความยินดีพอใจแล้วในสิ่งที่ปรากฏ ไม่ได้หน่าย ไม่ได้ คลาย ยังอยากเห็น ยังอยากได้ยิน ยังอยากได้กลิ่น ยังอยากลิ้มรส ยังอยากเย็น ถ้ำร้อน

นี่เป็นเรื่องลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอกุศลธรรม ถ้าไม่ศึกษาก็ไม่รู้ถึงความ ต่างกันว่า ปัญญาแต่ละขั้นจะเกิดขึ้นดับกิเลสเป็นขั้น ๆ อย่างไร เพราะว่าปุถุชนและ พระอริยบุคคลก็ต่างกัน ปุถุชนไม่ใช่พระโสดาบัน

ถ้าเป็นปุถุชนซึ่งยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญา ไม่ได้อบรมเจริญสติปัญญา ไม่รู้ แม้ในขณะที่มีสติว่าต่างกับขณะที่หลงลืมสติอย่างไร และไม่ได้ศึกษาลักษณะของ

สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นนามธรรมก็อย่างหนึ่ง เป็น
รูปธรรมก็อย่างหนึ่ง นี่ก็เป็นความต่างกันของพาลปุถุชนและกัลยาณปุถุชน

๙๙๐

สำหรับกัลยาณปุถุชนยังไม่ใช่พระโสดาบัน ก็ยังไม่ประจักษ์ลักษณะของนิพพาน เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะมีการระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ก็ยังไม่เบื่อ อย่าคิดว่าจะพ้นจากกาม คือ ความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงได้โดยง่าย อย่าคิดว่า หหมดความยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล แต่ผู้ที่เป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว โสตาปัตติมรรคจึงรู้แจ้งลักษณะของนิพพาน จึงหมดความสงสัยในสภาพธรรมทั้งปวง ทั้งที่เป็นสังขารธรรม และวิสังขารธรรม แต่ว่าพระโสดาบันก็ไม่ใช่พระสกทาคามีบุคคล และพระสกทาคามีบุคคลก็ไม่ใช่พระอนาคามีบุคคล แต่แต่ละท่านรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง

พระอนาคามีบุคคลก็เห็น แต่ว่าพระอนาคามีบุคคลที่เห็น ต่างกับพระอรหันต์ที่เห็น พระอนาคามีบุคคลเห็นจริงและดับกามฉันทะ คือ ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงได้โดยง่าย แต่แม้กระนั้นก็ยังไม่ใช่ชีณาสวะ เพราะอาสวะไม่ใช่มีแต่กามาสวะอย่างเดียว นี่เป็นเรื่องละเอียด เป็นชีวิตตามปกติที่จะต้องศึกษาให้เข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อที่จะอบรมปัญญาให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมโดยไม่คลาดเคลื่อน

ถ. เมื่อชวนจิตดวงที่ ๑ เป็นกุศล ดวงที่ ๒ ถึง ๗ ต้องเป็นกุศลตลอดใช่ไหม

สุ. ประเภทเดียวกันด้วย เพราะว่ากุศลจิตที่เป็นมหากุศลมี ๘ ดวง หรือ ๘ ประเภท เพราะฉะนั้น ทั้ง ๗ ขณะนั้นต้องเป็นมหากุศลประเภทเดียวกัน

ถ. เคยได้ยินว่า เวลาใกล้จะตายถ้าในชวณวิถิเป็นกุศลโดยตลอด เมื่อจุติแล้ว บุคคลนั้นเมื่อเกิดใหม่จะต้องเป็นเพศชาย แต่ถ้าเป็นกุศลสลับกับอกุศลจะต้องเป็นเพศหญิง ข้อความนี้เป็นจริงหรือไม่ประการใด

ส. ต้องเข้าใจว่า ชวนวิธิต้องเหมือนกันตลอด ถ้าเกิดซ้ำกัน ๗ ขณะ ก็เหมือนกันทั้ง ๗ ขณะ ถ้าเกิดซ้ำกัน ๖ ขณะ ก็เหมือนกันทั้ง ๖ ขณะ ถ้าเกิดซ้ำกัน ๕ ขณะ ก็เหมือนกันทั้ง ๕ ขณะ จะสลับกันในระหว่างนั้นไม่ได้เลย

ถ้าเป็นกุศลที่มีกำลังจะเป็นปัจจัยให้เกิดเป็นผู้ชาย แต่ว่าต้องแล้วแต่ฉันท์และอุปนิสัยด้วย เพราะถ้าเป็นผู้ชายแต่ไม่เป็นพระอรหันต์บุคคล กับเป็นผู้หญิงที่สามารถจะเป็นพระอรหันต์ได้ ก็แล้วแต่ว่าท่านผู้ฟังจะเลือก แต่โดยตามความเป็นจริง ลักษณะของเพศชายนั้น เป็นเพศที่เข้มแข็ง กล้าหาญ แกร่ง กล้า กร้าว ยิ่งกว่าเพศหญิง เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่อัธยาศัย ใครอยากจะเป็นผู้นำ ใครอยากจะเข้มแข็ง กล้าหาญ แกร่งกล้า กร้าว เป็นอัธยาศัย และก็ทำกุศล ก็อาจจะได้รับผล คือ เกิดเป็นเพศชาย แต่ถ้าใครไม่เห็นความสำคัญของการที่จะต้องเป็นหัวหน้า ความเข้มแข็ง ความแกร่ง กร้าว กล้า อาจจะทำให้ตัวเองต้องลำบากหลายอย่าง เป็นผู้หญิงก็ตีเหมือนกัน แล้วแต่อัธยาศัย

ถ. ในการเกิดซ้ำกันของชวนจิตถึง ๗ ขณะ จึงทำให้เกิดการกระทำกรรมแต่ละครั้ง ไข่มุข สมมติว่า ชวนจิตเกิดไม่ครบ ๗ ขณะ จะมีการกระทำกรรมใหม่

ส. เวลาที่สลับ ชวนวิธิตเกิด ๖ ขณะ เวลาที่ใกล้จะตายในมรณาสันตวิธิต ชวนวิธิตเกิด ๕ ขณะ เพราะฉะนั้น ถ้าไม่ใช่ในเวลาเหล่านั้น ก็ต้องเป็นชวนวิธิต ๗ วิธิต

ถ. ในขณะที่ยึดนี้กันอย่างนี้

ส. ๗ ขณะ

ถ. อย่างนี้ถือว่าเป็นมโนกรรม ไข่มุข

ส. แล้วแต่ คิดเฉยๆ ก็เป็นแต่เพียงอกุศล ต่อไปจะรู้ว่ามีมโนกรรมมีกี่อย่าง และมีองค์เท่าไร ถ้าคิดว่าพรุ่งนี้จะไปซื้อของ จะเป็นกรรมอะไรทางมโนทวาร จิตอะไร คิด ไม่ใช่ตัวตน เพราะฉะนั้น จิตอะไรที่คิด อยู่กับโลกมุขจิตจนไม่รู้จักโลกมุขจิตว่า แม้แต่ขณะที่คิด ก็เป็นโลกมุขจิตที่คิด ถ้าขณะนั้นเวทนา ความรู้สึก ไม่ใช่ความไม่เข้มแข็ง ยากที่จะรู้ใหม่ ลักษณะของจิตเกิดดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็ว

อรรถ คือ ความหมายที่เป็นลักษณะของจิตประการที่ ๔ มีข้อความว่า

อนึ่ง จิตแม้มักดวง ชื่อว่าจิต เพราะเป็นธรรมชาติวิจิตรตามสมควร โดยอำนาจแห่งสัมปยุตตธรรม วิจิตร คือ ต่างกัน

เจตสิกมี ๕๒ ประเภท แต่ว่าจิตดวงหนึ่ง ๆ ไม่ได้ประกอบด้วยเจตสิกพร้อมกันทั้ง ๕๒ ประเภท แล้วแต่ว่าอกุศลจิตจะประกอบด้วยอกุศลเจตสิกเท่าไร หรือว่ากุศลจิตจะประกอบด้วยโสภณเจตสิกเท่าไร ซึ่งทำให้จิตต่างกันไปโดยประเภทต่าง ๆ

ในการศึกษาเรื่องจิตโดยละเอียด ควรที่จะได้ทราบลักษณะที่ต่างกันของจิตโดยประเภทใหญ่ ๆ คือ โดยชาติ คือ การเกิดขึ้น มี ๔ ชาติ ตามที่ได้เคยกล่าวถึงแล้ว ครั้งหนึ่ง คือ เป็นกุศล ๑ เป็นอกุศล ๑ เป็นวิบาก ๑ เป็นกิริยา ๑

ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ใช่มีแต่กุศลจิตหรืออกุศลจิตเท่านั้น มีวิบากจิตและกิริยาจิตด้วย ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า โดยปรมาตมธรรมซึ่งแสดงจิตโดยชา-ติ-เภท คือ โดยประเภทของชาติ ไม่ได้หมายความว่าถึงชาติชั้นวรรณะ หรือว่าชาติจีน ชาติไทย ชาติแขก แต่หมายความว่าถึงจิตประเภทที่เป็นกุศล ไม่ว่าจะเกิดที่ไหนกับใคร จิตนั้นก็เป็นกุศล ถ้าจิตนั้นเป็นอกุศล ไม่ว่าจะเกิดกับใคร ไม่ว่าจะเกิดกับสมณะ ชี พราหมณ์ ชาติชั้นวรรณะ ผิวกพรรณใดทั้งสิ้น อกุศลก็เป็นอกุศล นั้นเป็นสภาพของปรมาตมธรรม เพราะประกอบด้วยสัมปยุตตธรรม คือ เจตสิก ที่เป็นอกุศล จิตจึงเป็นอกุศล หรือว่าประกอบด้วยโสภณเจตสิก จิตนั้นจึงเป็นกุศล

ใน **อวัฐสาสนี อรรถกถา ธรรมสังคณีปกรณ์ จิตตูปาทกัณฑ์** มีข้อความว่า

ก็แล พระผู้มีพระภาคเจ้าเมื่อทรงจำแนกธรรมเป็นแผนก ๆ แล้วทรงยกบัญญัติขึ้นตรัส ทรงทำสิ่งที่ทำได้ยาก น้ำหรือน้ำมันหลายชนิดที่ใส่ลงไปกวนในภาชนะเดียวกันตลอดวัน การมอดดู ดมกลิ่น หรือลิ้มรส ก็อาจจะรู้ได้ว่าต่างกันเพราะสี กลิ่น และรสต่างกัน แม้จะเป็นได้ถึงอย่างนั้น การเช่นนั้นท่านก็พูดกันว่า ทำได้ยาก แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเมื่อทรงจำแนกธรรม คือ จิตและเจตสิก ซึ่งไม่มีรูปอยู่ในอารมณ์เดียวกัน คือ รู้อารมณ์เดียวกัน เหล่านี้ ออกเป็นแผนก ๆ แล้วยกบัญญัติขึ้นตรัส ชื่อว่า ทรงทำสิ่งที่ทำได้ยากยิ่งนัก

เพราะว่านามธรรมเป็นสภาพที่ละเอียดยิ่งกว่ารูปที่ละเอียด แต่แม้กระนั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงจำแนกลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิดไว้โดยลักษณะที่ปรากฏ โดยกิจของธรรมแต่ละประเภท โดยอาการที่ปรากฏ และโดยเหตุก่อให้เกิดธรรมแต่ละประเภทนั้น ๆ

ถ. ยากแน่ ทั้ง ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว เรารู้ตามก็ยังไม่ยาก ทั้ง ๆ ที่อ่านไปแล้วก็เข้าใจ แต่ว่าไม่ประจักษ์ลักษณะ จึงยากอย่างนี้ ถ้าประจักษ์ลักษณะแล้วไม่มีปัญหาอะไร เช่น ผัสสเจตสิก พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า รูปารมณ จักขุวิญญาณ และจักขุสพาท ธรรม ๓ อย่างนี้ประชุมกันเมื่อไรเป็นผัสสะ อ่านแล้วก็เข้าใจ แต่ว่าลักษณะของผัสสะไม่ปรากฏ เพราะฉะนั้น ก็ยังไม่รู้

สุ. ลักษณะของผัสสะมีแน่ ใช่ไหม รับรอง และก็ยังไม่ปรากฏแน่ด้วย ใช่ไหม อยากจะให้ปรากฏหรือเปล่า อยาก ผิดแล้ว คือ อยาก สภาพธรรมใดก็ตามที่ปรากฏ สติควรที่จะระลึก รู้ชัดในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏก่อน อย่าอยากรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ยังไม่ได้ปรากฏ อยากสักเท่าไรก็ไม่ปรากฏ และจะไม่มีวันปรากฏ เพราะความอยาก

ถ. อยากให้ปรากฏ เพราะรู้ว่า

สุ. มีทั้งนั้น เจตสิกมีถึง ๕๒ ประเภท แต่ว่าขณะนี้เจตสิกอะไรปรากฏ ถ้าไม่ปรากฏก็อย่าอยาก เริ่มรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏก่อน อย่างโลภะ เป็นประจำ รู้ด้วยใช่ไหมว่า ชอบสิ่งไหน ชอบอาหารอะไร ผลไม้อะไร สีอะไร เสียงอะไร ทุกคนก็รู้ แต่แม้อย่างนั้น สติก็ยังไม่ได้ระลึกในลักษณะของความยินดี ความติด ความพอใจ ความชอบ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ในขณะที่เห็น หรือในขณะที่ได้ยิน หรือในขณะที่ได้กลิ่น หรือในขณะที่ลิ้มรส หรือในขณะที่กระทบสัมผัส หรือในขณะที่คิดนึก แม้โลภะซึ่งมีอยู่เป็นประจำและก็รู้ด้วยว่า เป็นความชอบ ความพอใจ สติก็ยังไม่ได้ระลึกถึงลักษณะของโลภะ ซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

เพราะฉะนั้น ควรที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏก่อน ไม่ต้องอยากอะไรทั้งนั้น เพราะมีสภาพธรรมที่ปรากฏให้ระลึกถึง ซึ่งควรรู้ก่อน

ถ. การเจริญสติเป็นปกตินี้ยากที่สุด เพราะอย่างไร ๆ ความอยาก ความต้องการที่จะรู้ก็เกิดขึ้น เพราะฉะนั้น ขณะนั้นก็ไม่ใช่เป็นปกติแล้ว ความต้องการ ความอยากรู้

ส. ก็รู้ความอยากนั้นว่า เป็นความอยาก เป็นสภาพธรรมที่อยาก รู้เช่นนั้นถูก เพราะว่ามีสภาพธรรมอื่นปรากฏให้รู้ต่อไป สภาพที่อยากรู้นั้นก็เกิดปรากฏเพียงชั่วเล็กน้อย และก็ดับ และก็หมด

ถ. ข้อปฏิบัติที่จะรู้ความต่างกันของจิตและเจตสิกนั้นมีอย่างไร

ส. จิตเป็นใหญ่ เป็นประธานในการรู้ ใน **อวัฐสาสนี อรรถกถา ธรรมสังคณีปกรณ์ จิตตูปาทกัณฑ์** กล่าวว่า จิตเป็นภูมิของสัมปยุตตธรรม

เช่น ความรู้สึกเป็นสุข ถ้าไม่มีจิต จะมีความรู้สึกเป็นสุขได้ไหม ไม่มีที่ตั้งของความ รู้สึกเป็นสุข แต่ขณะที่เกิดสุขเวทนา ความรู้สึกเป็นสุข ขณะนั้นสุขเวทนาเกิด กับจิต จิตเป็นภูมิ เป็นที่ตั้ง เป็นที่อาศัย เป็นที่เกิด เป็นที่อยู่ของสัมปยุตตธรรม คือ สุขเวทนา

ถ้าไม่มีจิต ทุกขเวทนาจะมีได้ไหม ถ้าไม่มีจิต โทมนัสเวทนาจะมีได้ไหม ก็มีไม่ได้ แต่แม้กระนั้นก็รู้ได้ว่า โทมนัสเวทนา ความรู้สึกเสียใจ ไม่สบายใจ น้อยใจ ไม่ใช่จิต เป็นสภาพความรู้สึกที่เกิดกับจิต โดยจิตเป็นภูมิ เป็นที่เกิดของสัมปยุตตธรรม คือ ของเจตสิกนั้น ๆ

ถ. จิตเป็นใหญ่ เป็นประธาน แต่บางครั้งกลับรู้ยากกว่า เช่น เห็นครึ่งหนึ่ง เมื่อเห็นแล้วบางครั้งก็พอใจ บางครั้งก็ไม่พอใจ บางครั้งก็เฉย ๆ โดยการศึกษา ก็รู้ว่า ขณะที่เห็นนั้นเป็นจิตเห็น โดยการปฏิบัติ จิตเห็นก็ปรากฏ แต่ว่าปรากฏไม่ชัด ขณะที่ความไม่พอใจเกิดขึ้น บางครั้งชัดกว่า เพราะฉะนั้น ผมเห็นว่า จิตในบางครั้งกลับรู้ยากกว่า เจตสิกบางประเภทกลับรู้ง่ายกว่า

ส. จิตก็ดี เจตสิกก็ดี เป็นนามธรรม เป็นเพียงธาตุรู้ อากาญฺญ์ แต่ว่าเจตสิกนั้นมีลักษณะต่าง ๆ ตามประเภทของเจตสิก เช่น เจตนาเจตสิก เป็นสภาพที่ตั้งใจ ตั้งใจ เวทนาเจตสิก เป็นสภาพที่รู้สึกเป็นสุข หรือเป็นทุกข์ หรือเฉย ๆ หรือดีใจ หรือเสียใจในสิ่งที่จิตรู้ทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

เพราะฉะนั้น การที่จะประจักษ์ชัดในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ต้องเข้าถึงอรรถที่เป็นลักษณะของนามธรรมทั้งจิตและเจตสิก เพราะว่าบางทีท่านผู้ฟังชินกับเรื่อง ดีใจก็บอกว่าดีใจ แต่ว่าไม่ได้ระลึกรู้ตรงลักษณะสภาพที่ดีใจ ชินกับเรื่อง เวลาที่โกรธก็บอกว่าโกรธ ชินกับเรื่องโกรธ ความโกรธ ชื่อโกรธ แต่ไม่ได้ระลึกรู้ลักษณะที่เผา ที่ร้อน ที่ทำร้าย ที่กระด้างในขณะนั้นว่า เป็นเพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย จึงไม่ใช่เรา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลทั้งสิ้น

ถ้าสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด ย่อมมีปัญญาที่อบรมเจริญขึ้นที่จะเห็นสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมว่า เป็นนามธรรม ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน

สภาพรู้ทางตาก็เป็นแต่เพียงธาตุรู้ ไม่ใช่รูป จึงเป็นนามธรรม เพราะว่าเป็นสภาพที่โน้มไปสู่อารมณ์ ความรู้สึกชอบในสิ่งที่เห็นก็เป็นแต่เพียงสภาพที่โน้มไปชอบในสิ่งที่ปรากฏทางตา เป็นแต่เพียงความรู้สึกติด หรือความรู้สึกพอใจ จะต้องเข้าถึงอรรถซึ่งเป็นลักษณะของนามธรรม ซึ่งเป็นนามธาตุจริง ๆ

ถ. ช่วงนี้แหละที่จะทำให้คนเข้าใจผิด เกือบทั้งโลกเลย ถ้าเราไปบอกเขาว่า คุณไม่รู้จักความโกรธ ถ้าบอกเขาอย่างนี้ เขาต้องไม่พอใจว่า ทำไมเขาจะไม่รู้จักความโกรธ ไม่รู้จักความโลภ แท้ที่จริงเขาารู้แต่เพียงชื่อ อย่างที่อาจารย์กล่าวว่า รู้จักชื่อ รู้จักเรื่อง แต่ไม่รู้จักลักษณะว่า ความโกรธมีลักษณะร้อน มีลักษณะแผดเผา อย่างนี้เขาไม่รู้จัก เพราะฉะนั้น ถ้าเราจะบอกเขาว่า ไม่รู้จักความโกรธ เขาจะต้องไม่พอใจแน่

ส. เพราะฉะนั้น จะต้องศึกษาให้เข้าใจในสภาพธรรมที่เป็นนามธรรมโดยละเอียด ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว ในอดีตชาติไม่ทราบว่ามีชาติ และในอนาคตชาติ ไม่ทราบว่ามีอีกกี่ชาติ เป็นกับ ๆ เพื่อที่จะให้ประจักษ์ชัดในลักษณะของ

สภาพธรรมที่เป็นนามธรรม และสภาพธรรมที่เป็นรูปธรรม เพียงเท่านี้ แต่ว่าสามารถที่จะรู้ตลอดหมดถึงลักษณะของนามธรรม ไม่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ จนกว่าจะหมดความสงสัย จนสามารถที่จะประจักษ์ลักษณะที่เกิดดับของนามธรรมและรูปธรรม ตลอดไปจนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งชัดในลักษณะของนิพพานซึ่งเป็นธรรมที่ดับกิเลส เหนืออื่นใด คือ การที่จะรู้จริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทั้งโดยการฟัง ทั้งโดยการคิด ทั้งโดยการตรึกตรอง ทั้งโดยการสนทนา ทั้งโดยการอ่าน ทั้งโดยการถาม ทั้งโดยการพิจารณา ทั้งโดยการระลึกดู จนกว่าจะประจักษ์แจ้งจริง ๆ ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งมีอยู่เป็นประจำทุกขณะ

